

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KADIN AKADEMİSYENLERİN DİN ALGILARININ SOSYOLOJİK TAHLİLİ:
DİCLE ÜNİVERSİTESİ VE MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

NAZİFE GÜRHAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MAZHAR BAĞLI

**DİYARBAKIR
2010**

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KADIN AKADEMİSYENLERİN DİN ALGILARININ SOSYOLOJİK TAHLİLİ:
DİCLE ÜNİVERSİTESİ VE MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

NAZİFE GÜRHAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MAZHAR BAĞLI

**DİYARBAKIR
2010**

KADIN AKADEMİSYENLERİN DİN ALGILARININ SOSYOLOJİK TAHLİLİ: DİCLE ÜNİVERSİTESİ VE MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu araştırma, kadın akademisyenlerin dini algılayış biçimleri ile teorik ve pratik anlamda dinin akademik cinsiyet eksenli görünümünü açığa çıkarma, kadın olma ve buna eklenmiş akademik kimliğin dini algılamada farklılıklar gösterip göstermediğini, yaş, medeni durum, sosyal aidiyet gibi değişkenlerin akademik kimlik ile birlikte dini algıda meydana getirdiği değişimleri incelemektedir. Bu bağlamda Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini tutum ve algı düzeyleri tespit edilmiş ve bunların yaş, doğum yeri, medeni durum, gelir düzeyi, akademik kariyer, kendisini feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, siyasi parti veya mesleki derneğe üyelik gibi faktörlere göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırma, anılan temel alanlara ilişkin varsayımlardan elde edilen sorun alanlarından oluşturulan soru formu ve anketin uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Sorular, sosyo-ekonomik durum, kişisel bilgiler ve kadın akademisyenlerin din algılarının genel dini tutum, inanç ve ibadet boyutlarını ölçmeye yönelik diğer konuları içermiştir. Araştırmanın evreni, Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerden oluşmuş ve anket toplam 50 kadın akademisyen üzerinde uygulanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde, SPSS tekniği ile *varyans analizi*, *t testi* kullanılmıştır.

ABSTRACT

The Sociological Analysis Of Female Academicians's Perception Of The Religion: The Example Of Dicle University And Mardin Artuklu University

This research investigates the form of the female academicians's perception of the religion by displaying the academic sexuality axis appearances of the religion with theoretically and practical meaning, being a woman and the academic identity which is joined to this whether shows differences or not in the perception of religion, changeable things such as age, sexuality, civil status, social belonging, ,the academic identity with this that creates the changes in the perception of the religion. In this context it has been established the level of perception and the manner of the religion of the female academicians who works in Dicle University and Mardin Artuklu University and the age,the place of birth, the civil status, the level of income, the academic career, seeing herself as a feminist, participation to a whatever civilization community institution activity, a political party or a membership of a professional association whether shows differences or not of these women. This research has been acquired by adopting the investigation and the question form with the area of matters which has been obtained from the hypothesis connected with the main areas mentioned. The questions include other themes such as social economical condition, individual information and the general manner which aimed to measure the size of the belief and the worship of the perception of the female academicians' of the religion. The universe of this research has been consisted of the female academicians who works in Dicle University and Mardin Artuklu University and this investigation has been adopted to over 50 female academicians. SPSS technique, the analysis of varyans and test t have been used in the analyse of this research.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından DİN SOSYOLOJİSİ Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan (imza)
Doç. Dr. Mazhar BAĞLI

Üye (imza)
Doç. Dr. Ahmet ERKOL

Üye (imza)
Yrd. Doç. Dr. Davut IŞIKDOĞAN

Üye (imza)
.....

Üye (imza)
.....
(Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçene öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

.....
Akademik Unvan, Adı Soyadı
Enstitü Müdürü
(Mühür)

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VII
TABLO LİSTESİ.....	VIII
GİRİŞ:	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	2
3. VARSAYIMLAR.....	3
3.1. Genel dini tutum düzeyleri;.....	3
3.2. İnanç düzeyleri;.....	4
3.3. İbadet düzeyleri;.....	4
4. SINIRLILIKLAR	4
5. YÖNTEM.....	5
5.1. Araştırmanın Modeli	5
5.2. Evren ve Örneklem	6
5.3. Veri Toplama Aracıyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	6
5.4. Verilerin Çözümlemesi.....	8
I. BÖLÜM	10
KADIN VE DİN KONUSUNA TEORİK BİR YAKLAŞIM.....	10
1. DİN KURUMU	10
1.1. Sosyolojik Açıdan Din	10
1.2. Özsel (Substantif) Tanımlar	13
1.3. İşlevsel Tanımlar.....	14
2. DİN VE TOPLUM İLİŞKİLERİ	15
3. DİN VE KADIN.....	19
3.1. Dinlerde Kadın.....	19
3.2. İslamiyet'te Kadın	24
4. MODERN DÜNYADA DİN ALGISI	29
II. BÖLÜM.....	37
BULGULAR VE YORUMLAR.....	37
1. ARAŞTIRMAYA KATILAN KADIN AKADEMİSYENLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ.....	37
2. ARAŞTIRMAYA KATILAN KADIN AKADEMİSYENLERİN DİN ALGILARINA İLİŞKİN BULGULAR	41
SONUÇ:	74
KAYNAKÇA.....	77
EK 1.....	83
ANKET FORMU	83

ÖNSÖZ

Kutsalın toplumsal hayattaki tecrübesi olarak tanımlanan din, hayatın her safhasında varlığını hissettirmektedir. İnsanoğlu karşılaştığı problemler ve ihtiyaçlarının çözümü için her zaman dine başvurmuştur. Bu bakımdan insanın dini hayatının araştırılması insanı tanıma açısından çok önemlidir. Toplumsal cinsiyet ve rasyonel düşünme yollarının kesiştiği kadın akademisyen profili de önemli çalışma alanlarından. Bu çalışma alanına din fenomeni eklenince olgu daha farklı bir düzleme taşınmış olmaktadır.

Kadın akademisyenlerin dini inanç, tutum ve davranışları, doğal olarak içinde yaşadığı toplumun sosyal, ekonomik, kültürel vb. yapısından etkilenmekte ve çoğunlukla da ona göre şekil almaktadır. İnsan hayatının hemen her safhasında varlığını hissettiren din de şüphesiz kadın akademisyenlerin hayatındaki önemli gerçekliklerden birisidir. İnanan bir kimse için dini hayat ile sosyal ya da ferdi hayat, etle tırnak gibi ayrılmaz bir yapı arz etmekte, doğal olarak da birbirinden etkilenmektedir. İşte bu çalışma, teorik ve pratik anlamda dinin akademik cinsiyet eksenli görünümünü açığa çıkarma gayreti taşımaktadır

Bu amaçla yaptığımız araştırmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemi, varsayımlar, yöntemi, verilerin toplanması ve analiziyle ilgili bölümler yer almakta, konunun teorik çerçevesini oluşturan birinci bölümde ise genel anlamda din kurumu, sosyolojik açıdan din, din-toplum ilişkisi, din ve kadın, dinlerde ve İslamiyet’te kadın ve son olarak da modern dünyada din konuları ele alınmıştır. Konunun uygulama alanı ile ilgili verilerin analiz edildiği ve yorumlandığı ikinci bölümde ise Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi’nde görev yapan kadın akademisyenlerin genel özellikleriyle araştırma bulgularına yer verilmiştir. Sonuç bölümünde de genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu araştırmanın planlanıp yürütülmesinde bana destek olan, tavsiye ve eleştirileriyle yol gösteren ve danışmanlığımı yapan kıymetli hocam Doç. Dr. Mazhar BAĞLI’ya çok teşekkür ederim. Ayrıca araştırmam boyunca yardımlarını esirgemeyen ve bana yol göstererek değerli vaktini ayıran kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Davut IŞIKDOĞAN’a teşekkür ederim. İlgi ve destekleriyle bana yardımcı olan hocalarım Doç. Dr. Ahmet ERKOL, Doç. Dr. Musa BAĞCI ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİLEN’e, manevi desteğini hissettiğim aileme ve her zaman bana destek olan değerli eşim Veysel

GÜRHAN'a şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca verilerin toplanmasında anketleri içtenlikle cevaplayarak yardımcı olan Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlere teşekkür ederim.

Nazife GÜRHAN

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AÜİFY	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
bs.	: Basım
b.k.z.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	:Derleyen
GÜİFY	:Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
Haz.	: Hazırlayan
İÜEFY	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
İSAV	:İslami İlimler Araştırma Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFY	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
S	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar arası
Sos. Bil. Enst.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ünv.	: Üniversite
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınları

TABLO LİSTESİ

- Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Yaşa Göre Dağılımı
- Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Medeni Duruma Göre Dağılımı
- Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Akademik Kariyere Göre Dağılımı
- Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Doğum Yerine Göre Dağılımı
- Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı
- Tablo 6. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Kendisini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre Dağılımı
- Tablo 7. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Dağılımı
- Tablo 8. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Olma Durumuna Göre Dağılımı
- Tablo 9. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre Dağılımı
- Tablo 10. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi (Anova)
- Tablo 11. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları
- Tablo 12. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi (Anova)
- Tablo 13. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi Sonuçları
- Tablo 14. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Medeni Duruma Göre T-Testi Sonuçları
- Tablo 15. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Doğum Yerine Göre T-Testi Sonuçları
- Tablo 16. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Kendini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları
- Tablo 17. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 18. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 19. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 20. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Gelir Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 21. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 22. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 23. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Medeni Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 24. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 25. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 26. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Kendini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 27. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Doğum Yerine Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 28. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 29. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 30. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 31. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 32. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 33. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Gelir Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 34. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 35. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 36. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Medeni Duruma Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 37. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 38. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 39. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Kendini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 40. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Doğum Yerine Göre T-Testi Sonuçları

Tablo 41. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 42. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 43. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 44. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 45. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 46. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Gelir Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 47. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi (Anova)

Tablo 48. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi Sonuçları

- Tablo 49. Araştırmaya Katılanların İbadetleri aksatma veya yapmama nedeni
- Tablo 50. Araştırmaya Katılanların Dinde Sorunlu Olarak Gördükleri Alanlar
- Tablo 51. Araştırmaya Katılanların Başörtüsüyle İlgili Kanaatleri
- Tablo 52. Araştırmaya Katılanların Dini Bayramları Kutlama Durumu
- Tablo 53. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Ailenin Etki Durumu
- Tablo 54. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Arkadaşın Etki Durumu
- Tablo 55. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Okulun Etki Durumu
- Tablo 56. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Kitapların Etki Durumu
- Tablo 57. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Dini Cemaatlerin Etki Durumu
- Tablo 58. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Cami ve Kuran Kursunun Etki Durumu
- Tablo 59. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Diğer Faktörlerin Etki Durumu
- Tablo 60. Araştırmaya Katılanların Çocuğunun Din Değiştirmesiyle İlgili Düşünce Durumu
- Tablo 61. Araştırmaya Katılanların Türbe Ziyaretinde Bulunma Durumu
- Tablo 62. Araştırmaya Katılanların Türbe Ziyaretinde Bulunma Nedenleri
- Tablo 63. Araştırmaya Katılanların Dini İnanış Ve Uygulamalar Bakımından Anne Ve Babalarına Göre Kendilerini Nasıl Gördükleri
- Tablo 64. Araştırmaya Katılanların Kütüphanelerinde Bulundurdukları Kitap Türü Durumu
- Tablo 65. Araştırmaya Katılanların Peygamber İsimlerini Bilme Durumu
- Tablo 66. Araştırmaya Katılanların Görünmeyen Varlıklara Ve Batıl İnançlara İnanma Durumu
- Tablo 67. Araştırmaya Katılanların Kelime-i Şهادeti Bilme Durumu

GİRİŞ:

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu tezin konusu, Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini tutum ve davranışlarının çeşitli değişkenler çerçevesinde incelenmesidir.

Tarihi süreçte her toplum, az ya da çok, hızlı ya da yavaş değişime uğramıştır. Bu açıdan değişim, her toplumun yaşadığı sosyolojik bir olaydır. Toplumsal değişim sürekli ve çok yavaş işleyen bir süreç olduğu için toplumun fertleri çoğu zaman bu durumun farkına bile varamazlar. Bu değişimin izleri yaşlı ve genç kuşak karşılaştırıldığında görülebilir. Eğer değişim yavaş işliyorsa genç ve yaşlı kuşak arasındaki düşünce farklılıkları fazla büyümemiş olacaktır. Bu durum kuşaklar arasında hoşnutsuzluklara neden olabilirse de çatışmaya dönüşmemektedir. Fakat değişimin hızlı olduğu dönemlerde kuşaklar arasında çatışmalar çıkabilmektedir. Ülkemizde Tanzimat'la birlikte sosyo-kültürel değişimin hızı hissedilmeye başlamıştır. Bu değişimin hızı Cumhuriyet'le birlikte daha da artmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinin artık yeni bir hedefi olmuştur: "Muasır devletler seviyesine erişebilmek." Bu yeni hedefin getirdiği değişim Türk toplumunun dini hayatı üzerinde de etkilerde bulunmuştur.

Kadın akademisyenlerin dini inanç, tutum ve davranışları, doğal olarak içinde yaşadığı toplumun sosyal, ekonomik, kültürel vb. yapısından etkilenmekte ve çoğunlukla da ona göre şekil almaktadır. İnsan hayatının hemen her safhasında varlığını hissettiren din de şüphesiz kadın akademisyenlerin hayatındaki önemli gerçekliklerden birisidir. İnanan bir kimse için dini hayat ile sosyal ya da ferdi hayat, etle tırnak gibi ayrılmaz bir yapı arz etmekte, doğal olarak da birbirinden etkilenmektedir. Yani dini olguları algılama, yorumlama ve yaşama biçimiyle kişi ve toplumların etnik yapısı, kültürel ve tarihi geçmişi, eğitim-öğretim düzeyi gibi birçok etken arasında sıkı ilişkiler mevcuttur. Bu ilişkilerin niteliği ve etkileşimlerin hangi yönde olduğu da araştırılması gereken bir konudur.

İşte buradan hareketle genel olarak bizim problemimizin temelini şu oluşturmaktadır:

Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin genel dini tutum algısı, inanç ve ibadet algı düzeyleri nasıldır? Bu düzeyler yaş, doğum yeri, medeni durum, gelir düzeyi, akademik kariyer, kendini

feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, siyasi parti veya mesleki derneğe üyelik gibi faktörlere göre nasıl değişmektedir? Ayrıca araştırmanın konusu, genelde kadın akademisyenlerin, özelde ise Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini inanç, uygulama, tutum ve yaşayışlarının belirlenmesine ve dinin kültürel boyut üzerindeki etkilerinin görülebilmeye yöneliktir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenler üzerinde yaptığımız bu çalışmada kadın akademisyenlerin farklı özellikler çerçevesinde oluşturduğumuz değişkenlerin inanç, ibadet ve genel dini tutumları üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu ampirik verilere dayanarak araştırmak ve elde ettiğimiz sonuçları din sosyolojisi çerçevesinde yorumlamak başlıca amacımızı oluşturmaktadır.

İnsanlar tarihin değişik kesimlerinde edindikleri birçok alışkanlıkları, yönelişleri ve değerleri geride bırakmalarına rağmen din olgusunu günümüze kadar getirmişlerdir. Birçok şeyden vazgeçebilen insanoğlu din olgusundan vazgeçememiştir.¹ Sosyal bir olgu olarak din, daima insanların hayatlarında bulunmuştur. Bu sebeple dinin hayatla olan münasebetinin tespiti önem taşımaktadır. Hayatın bir gerçekliği olan dinin, bireyler tarafından nasıl algılandığının ve hayata nasıl yansıdığına tespiti ancak yapılacak ampirik araştırmalarla mümkün olabilmektedir. Bu araştırmalara her dönem ve her toplum için ihtiyaç vardır. Dinin geleceğiyle ilgili, deneysel araştırmalara dayanmayan tezlerin yanlış çıkması² alan araştırmalarının önemini göstermektedir.

“Aslında en ferdi görünümlü tezahürlerde dahi sosyal olan unsurlar vardır. Kurulan ferdi hayaller bile, hem biçimde taşıdığı parçalar bakımından hem de çeşitli şekilde ifadelendirilmesi sırasında ‘sosyal vakıa’ haline gelmektedir.”³ Din de şüphesiz tamamen kişinin içinde olup biten bir şey değil, bilakis kişilerin toplum içerisindeki yaşantılarına etki eden önemli bir toplumsal kurumdur. Bundan dolayı sosyal bilimciler – özellikle din sosyologları – tarafından hiç olmazsa dinin topluma yansıyan

¹ Ali Rıza Aydın, **Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri**, 19 Mayıs Üniv. Sos. Bil. Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Samsun, 1995, s.1.

² Robert N. Bellah, “Din ile Sosyal Bilim Arasında”, **Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği**, Haz. ve Çev. Ali Köse, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002, s.162.

³ Sadık K. Tural; **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988, ss. 1–2

görüngülerinin bilimsel yollarla incelenmesi gerekir. Ülkemizde, bu alanla ilgili olarak yapılan çalışmaların sayısı, son yıllarda artmakla birlikte yeterli değildir. Bizim gerçekleştirdiğimiz bu çalışmanın da din sosyolojisinin zenginliğine bir katkısının olması temel amaçlarımızdandır.

Din toplumun her tabakasını etkilediği gibi genel olarak akademisyenler, özelde de kadın akademisyenler üzerinde etkili olmaktadır. Bununla birlikte toplumun en eğitilmiş kesimi olarak kadın akademisyenlerin dini algılama biçimleri yaşadıkları toplumdan bir fark göstermekte midir? Dinin kültürel boyutu kadın akademisyenleri de etkilemekte midir? Kadın akademisyenler arasında dini bilgi seviyesi ne düzeydedir? gibi soruların bir kısmı bu araştırmada cevap bulabilecektir.

Araştırmamızın genel amacı; kadın akademisyenlerin dini inançlarını, dini ibadetlere olan ilgi derecelerini, dini kanaatlerini, dini tutumlarını ve günlük hayatlarında dini nitelikli diğer toplumsal olayları tespit edebilmektir. Bu amaç çerçevesinde araştırmanın diğer amaçları kadın akademisyenlerin din algılarının ;

1. Genel dini tutum düzeylerini,
2. İnanç düzeylerini,
3. İbadet düzeylerini tespit etmektir.

Ayrıca yukarıda belirtilen algı düzeylerinin yaş, doğum yeri, medeni durum, gelir düzeyi, akademik kariyer, kendisini feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, siyasi parti veya mesleki derneğe üyelik gibi faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir.

Araştırmamız ülkemizdeki kadın akademisyenlerin din algılarının tespitine yönelik yapılan kapsamlı bir araştırma olma bakımından da önemlidir.

3. VARSAYIMLAR

Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin din algılarının;

3.1. Genel dini tutum düzeyleri;

- a) Yaşlarına,
- b) Doğum yerlerine,
- c) Medeni durumlarına,

- d) Gelir düzeylerine,
- e) Akademik kariyerlerine,
- f) Kendisini feminist olarak görme durumlarına,
- g) Her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumlarına,
- h) Her hangi bir siyasi partiye üyelik durumlarına,
- i) Her hangi bir mesleki derneğe üyelik durumlarına göre farklılaşmaktadır.

3.2. İnanç düzeyleri;

- a) Yaşlarına,
- b) Doğum yerlerine,
- c) Medeni durumlarına,
- d) Gelir düzeylerine,
- e) Akademik kariyerlerine,
- f) Kendisini feminist olarak görme durumlarına,
- g) Her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumlarına,
- h) Her hangi bir siyasi partiye üyelik durumlarına,
- i) Her hangi bir mesleki derneğe üyelik durumlarına göre farklılaşmaktadır.

3.3. İbadet düzeyleri;

- a) Yaşlarına,
- b) Doğum yerlerine,
- c) Medeni durumlarına,
- d) Gelir düzeylerine,
- e) Akademik kariyerlerine,
- f) Kendisini feminist olarak görme durumlarına,
- g) Her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumlarına,
- h) Her hangi bir siyasi partiye üyelik durumlarına,
- i) Her hangi bir mesleki derneğe üyelik durumlarına göre farklılaşmaktadır.

4. SINIRLILIKLAR

Araştırmamızın temel sınırlılıkları şu şekilde ifade edilebilir:

1. Araştırma öncesi belirlenen kişisel bilgiler maddeleri ile,
2. Araştırma öncesi belirlenen dini tutum algısı ölçeği ile,
3. Kadın akademisyenlerin kişisel bilgiler ve dini tutum algı ölçeği maddelerini kendi görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi ile,
4. Ölçme aracının uygulandığı zaman dilimi ile,
5. Araştırmanın yapıldığı evren ile,
6. Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenler ile sınırlıdır.
7. Araştırmanın konusu aynı zamanda din psikolojisinin alanına da girmektedir.

5.YÖNTEM

Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini tutum algı düzeylerinin, hangi değişkenlere göre farklılaştığını tespit amacıyla yapılan bu çalışmada anket yönteminden yararlanılmıştır. Ayrıca alanla ilgili kaynaklar taranarak daha geniş bir bakış açısı kazanılmaya çalışılmıştır.

5.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin, dini tutum algı düzeylerine ne derece sahip oldukları ve bu algı düzeylerinin bazı faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Bu nedenle tezde, ilişkisel tarama modeli⁴ kullanılmıştır. Bu tür modellerde ihtiyaç duyulan veriler, hedef kitle olarak tanımlanan çalışma evrenindeki birey ya da objelerden çeşitli araçlar kullanılarak toplanır. Soruna ilişkin mevcut durum herhangi bir müdahale olmaksızın betimlenmeye çalışılır.⁵

Bu çalışmada, araştırmanın problemini gösteren bağımlı değişken, Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin belirlenen dini tutum algılarına sahip olma düzeyleri, bu algılara sahip olma düzeylerinde etkisi olup olmadığı incelenen bağımsız değişkenler ise yaş, doğum yeri, medeni durum, gelir düzeyi, akademik kariyer, kendini feminist olarak görme, her hangi

⁴ İlişkisel tarama modeli için bkz. Niyazi Karasar; *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınevi, Ankara, 1998, s.s.79-81.

⁵Karasar, *a.g.e.* s.s.79-81.

bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, siyasi parti veya mesleki derneğe üyelik durumudur.

5.2. Evren ve Örneklem

Araştırma Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini algılarını konu almaktadır. Araştırmanın evrenini Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenler oluşturmaktadır.

Gerek kadın akademisyenlerin üniversitelerde erkeklere oranla sayı bakımından azlığı, gerekse yoğun programlarından dolayı onlara ulaşmadaki yaşadığımız sıkıntılar nedeniyle anketimizi toplam 50 kadın akademisyen üzerinde uyguladık. Bunların 35'i Dicle Üniversitesi'nde, kalan 15'i de Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapmaktadır.

5.3. Veri Toplama Aracıyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin din algılarının belirlenmesi amacıyla hazırlanan veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde şu aşamalar izlenmiştir:

Veri toplama aracımız olan anket formu, kişisel özellikleri belirlemeye yönelik 9 adet soru ile Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini algılarını belirlemeye yönelik 51 sorudan oluşan "Dini tutum ölçeği" nden oluşmaktadır.

Ölçme aracı Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerden belirlenen örnekleme uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçme aracı 3 algı boyutundan oluşmaktadır. Bu boyutların isimleri sırasıyla şöyledir:

- 1.Genel dini tutum boyutu,
- 2.İnanç boyutu,
- 3.İbadet boyutu

Bu üç algı boyutunu oluşturan maddeler ise şunlardır:

1. Genel dini tutum boyutunu oluşturan tutumlar

- Din insan için bir gerekliliktir.
- Dini inanış ve uygulamalar bakımından dindar sayılırım.
- Kuran'ın içeriği hakkında bilgi sahibiyim.
- Bir misafirlikte alkol ikram edilse içerim.
- Öldükten sonra arkamdan dua ve Kuran okunmasını isterim.
- Kendimi Müslüman olarak tanımlarım.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin okullarda okutulması gereklidir.
- Kuran'ı Arapça yazısından okumasını bilirim.
- Çocuğumun Kuran'ı Arapça aslından okumayı öğrenmesini isterim.
- Kuran'ın Türkçe mealini okudum.
- Çocuğumun farklı dinden biriyle evlenmesini normal karşılarım.
- Hz. Muhammed kendi zamanı için örnek bir insan olabilirse de, bu günümüz dünyası için geçerli değildir.
- Sağlam dini inançları olmadan da insan mutlu bir hayat yaşayabilir.
- Ahlaklı bir hayat yaşadığın sürece dini değerlere inanmak pek önemli değildir.
- Herkesin saatinin olduğu bir devirde namaz vaktini haber vermek için ezan okunmasına gerek yoktur.
- Toplumumuzdaki hırsızlık, kapkaç, rüşvet, hortumculuk gibi birçok ahlaki sorun dini değerlerin yaygınlaştırılmasıyla çözülebilir.
- Ölünün ruhunun huzur bulması için ruhuna hatim veya mevlit okutmak gerekir.
- Kuran okunmuş suyu içmek, şifa verir.
- Dinimiz kadınlara; eşlerine karşı saygılı, itaatkâr, sevecen olmalarını öğütler.
- Tarikat ve cemaatler insanların manevi ihtiyaçlarını tatmin etmeleri bakımından yararlıdırlar.

2. İnanç boyutunu oluşturan tutumlar

- Her şeyi yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten Allah'a inanıyorum.
- Bilimin gelişmesiyle Kuran'ın inanırlığı zayıflar.
- Ölümden sonra insanların iyilik ve kötülüklerinin karşılığının verileceği bir hayat vardır.
- Din insanın hayatına bir amaç ve anlam kazandırır.
- Kurban bayramı zavallı hayvanların gereksiz yere katliamıdır.
- Toplumumuzda var olan birçok sıkıntılara rağmen insanların hala mutlu olmalarının temelinde dini duygular yatar.
- İslam kadına gereken değeri vermiştir.
- Kadınlar erkeklerin kaburga kemiğinden yaratılmıştır.

3. İbadet boyutunu oluşturan tutumlar

- Dini ibadetler (ritüeller) gereklidir. (Namaz, oruç vs.)
- Ramazanda orucumu tam tutarım.
- Namazlarımı düzenli olarak kılarım.
- İbadetlerimin tamamını yapıyorum.
- Kandil geceleri ibadet olarak iyi değerlendirilmelidir.
- Her zaman dua ederim.
- İbadetlere ayıracağımız vakti daha faydalı bir şekilde değerlendirebiliriz.
- İbadetler yerine getirilmeden de iyi bir Müslüman olunabilir.
- İbadet ederken Allah'ın huzurunda olduğumu düşünerek heyecan duyarım.
- Sünnet, evlilik ve cenaze/ ölüm ile ilgili merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.

5.4. Verilerin Çözümlemesi

Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini tutum algılarının belirlenmesi ve bu algı düzeyleri etkileyen faktörlerin tespit edilmesini inceleyen bu araştırmada, ölçme araçları ile Dicle

Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS istatistik paket programı kullanılmıştır.

Kadın akademisyenlerin belirlenen dini tutum algılarına sahip olma düzeyleri kendi görüşlerine dayalı olarak Likert tipi dördümlü derecelendirme ölçeğiyle toplanmıştır.

Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin belirlenen din algılarına sahip olma düzeylerinin puan toplamları kullanılarak değerlendirilmiştir. Bunun için her bir boyutta yer alan din algılarına sahip olunma düzeylerine ilişkin toplam puanları hesaplanmış ve bu değerler büyükten küçüğe doğru birden (1) başlanarak sıralanmıştır. Her bir din algısına sahip olma düzeyine ait toplam puanlar kullanılarak, kadın akademisyenlerin o din algısına hangi düzeyde sahip olduğu ölçek bazında değerlendirilmiştir.

Belirtilen din algılarına sahip olma düzeyleri, akademisyenlerin kendi görüşlerine dayalı olarak Likert tipi dördümlü derecelendirme ölçeğiyle toplanmıştır. Her bir tutumun bağımsız değişkenlerine göre farklılaşmalarını belirlemek için ise değişkenin niteliğine göre "ilişkisiz örneklem t-testi" yapılmıştır. Ayrıca her bir tutumun, ikiden fazla alt kategoriye sahip bağımsız değişkenlerle farklılaşmalarını belirlemek için "Anova testi" yapılmıştır. Ayrıca kadın akademisyenlerin değişik dini tutumlarıyla ilgili görüşlerini ortaya koymak için de o konuyla ilgili frekans analizleri verilmiştir.

I. BÖLÜM

KADIN VE DİN KONUSUNA TEORİK BİR YAKLAŞIM

Bu bölümde genel anlamda din kurumu, sosyolojik açıdan din, din-toplum ilişkisi, din ve kadın, dinlerde ve İslamiyet’te kadın ve son olarak da modern dünyada din konuları ele alınmıştır.

1. DİN KURUMU

1.1. Sosyolojik Açıdan Din

Tarih boyunca her fert⁶ ve toplumun, dini bir inancı olmuştur. Her ne kadar bu dini inancın kaynağıyla ilgili tartışmalar devamlı var olsa da, dinin varlığıyla ilgili bir sorun yaşanmamaktadır. Din bilimi, geçmişte de günümüzde de dinsiz bir topluma rastlamamıştır.⁷

İnsanın veya toplumun dinden kopması mümkün değildir. Din, bütün insanlık tarihi boyunca ve insan yaşamının her anında kendini göstermektedir. İnsan ve toplum din sayesinde sıkıntılarını giderip, güven duygusu kazanır, kimlik arayışını tamamlar, ahlaki motivasyon sağlar, çaresizlikler karşısında yılmaz, fazilet ve iyiliğe yönelir.⁸

Esasen din, insanın belli türden davranışlarını ihtiva eden bir kurum değildir. Başından beri insanın hemen tüm eylemlerine şöyle ya da böyle damgasını vurmuş bir sistemdir. Toplumundaki en eski, en derinden hissedilen ve en etkili güçlerden biri olan din, insan ve toplum hayatında son derece önemli bir kurum olarak her devirde düşünürlerin ve sosyal bilimcilerin ilgi odağı olmuştur. Sosyolojinin kurucusu kabul edilen E. Durkheim’e göre din kurumu diğer kurumların kendisinden doğduğu bir ana kurumdur.⁹ Durkheim’e göre din, bütün insan toplumlarında karşılaştığımız evrensel sosyal bir fenomendir. Dolayısıyla sosyolojinin dini ilgi alanında olması yalnız hakkı değil, aynı zamanda da görevidir.¹⁰

Din olgusunu sosyolojik açıdan ele alıp değerlendiren çağdaş sosyolog ve antropologlar, toplumda evrensel ve nüfuz eden bir olgu olan dinin hakkıyla anlaşılmadığı takdirde, toplum olgusunun da doğru olarak kavranamayacağı hususunu vurgulamaktadırlar. Bugün din bize kul ile Tanrı arasında ferdi bir ilişki olarak

⁶ William A. Haviland, **Kültürel Antropoloji**, Çev. Hüsamettin İnanç ve Seda Çiftçi, Kaknüs Yay., İstanbul, 2002, s.408.

⁷ Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, Ocak Yay., Ankara, 1993, s.27

⁸ Hayati Hökelekli, **Din Psikolojisi**, TDV Yay., Ankara, 2001, ss.80-120

⁹ Mustafa Aydın, **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi yay., Ankara, 1997, s.100

¹⁰ M. Emin Köktaş, **Türkiye’de Dini Hayat**, İşaret yay., İstanbul, 1993, s.11

gösterilmektedir ve bununla sınıflandırılmak istense bile, din gerçek anlamını kendisine bağlı olan “cemaatte” bulabilmektedir.¹¹

Dinlerin ortak ve en önemli özelliklerinden biri fert ve toplum hayatıyla ilgili getirdikleri emir ve yasaklar, koyduğu ilke ve kuralların dünya ve ahiret hayatını da kapsamasıdır. Bu bağlamda, “Din hayatı ayrı, toplum hayatı ayrıdır” sözü din ve toplum hayatı hakkında bilgisi olmayanların kolayca kabul edebilecekleri bir ayırım olmakla birlikte, meseleyi biraz daha derinliğine inceleyenler öyle bir ayırımın gerçekte mümkün olmadığını görürler.¹²

Pozitivist anlayış, dini toplumun bir fonksiyonu olarak görür ve dolayısıyla toplum geliştikçe dinin etkinliğini ve giderek varlığını kaybedeceğini ileri sürer. Pozitivist görüşün sosyal bilimlerdeki etkisiyle psikoloji ve sosyoloji bir süre din ve dini düşüncenin kaynağını açıklamaya çalışan teorilerle ilgilenmiştir. Özellikle sosyoloji ilkel toplumların dinlerini araştırmaya yönelmiştir. Sistematik din sosyolojisinin kurucusu kabul edilen Max Weber ile birlikte dinin, din-toplum ilişkisinin araştırılmasında bağımsız değişken olarak yerini almaya başladığı görülür. J.Wach’ın hareket noktası ise pozitivist reddine dayanır. Wach’a göre “din denen, fenomeni ele alacağımızı belirtmekte yarar vardır. Çünkü din pozitivist varsayımın aksine, yalnız zamana bağlı olup, aynı zamanda insanın “ebedi” planına uygundur. Belli bir toplumsal yapı ve ekonomik düzenle de kaim değildir.”¹³

İlk sistematik Din Sosyolojisi disiplininin kurucusu olan Max Weber, din sosyolojisi araştırmalarının daha en başında, bir din tanımını yapmanın hatalı olacağını vurgulamıştır. Din olgusunu irdelemek, sosyolojik düş gücü üzerine oldukça özel istemler koyan zorlu bir işe girişmek demektir.¹⁴ M. Aydın’ın da belirttiği gibi, “bir değil, birçok din mevcut olup, çeşitli din ve bu dinlere mensup insanların benimseyebilecekleri bir tarif yapmak mümkün değildir.” Din kelimesi bir Budist ile bir Yahudi’nin zihninde aynı çağrışıma yapmaz. Hatta önemli ortak özelliklere sahip olan bir Müslüman ve bir Hristiyan’ın “din” den anladıkları şeyler önemli ölçüde birbirinden farklı olabilir. Bazı din tariflerinde dinin bilgi veren iddiaları, başka bir deyişle “kognitif” yanı ağır basmakta, bununla birlikte konunun psikolojik yönü ihmal

¹¹ Sezer Baykan, **Toplum Farklaşmaları ve Din Olayı**, İst. Ün. Edb. Fak. Yay., İstanbul, 1981, s.15

¹² E. Güngör, **İslam’ın Bugünkü Meseleleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1996, s.52

¹³ J.Wach, **Din Sosyolojisine Giriş**, Çev: B. İnaldı, Ankara 1987, s.37

¹⁴ Anthony GIDDENS, **Sosyoloji**, Çev. H.Özel-C. Güzel, Ayraç yay., Ankara 2000, s.463

edilmektedir. Bazı tariflerde ise tam tersine kognitif taraf ihmal edilerek ahlak ve duygu konusu ön plana çıkartılmaktadır.¹⁵

Arapçada “din” kelimesi “ d-y-n” fiil kökünden gelmekte olup usul, adet, tutulan yol, inanma, birinin buyruğuna girme, şeriat, kanun, mezhep, huy, ceza ve mükafat gibi anlamları taşımaktadır.¹⁶ Batı dillerinde ise din (religion–religio) sözcüğü köken itibariyle Latince “religare” veya “religere” kökünden gelmektedir. “religare” anlamında insanların din yoluyla ve Tanrı’ya ve birbirlerine bağlanmaları, “religere” anlamında ise bir işi tekrar tekrar dikkatlice yapmak ve dolayısıyla yapılan ibadet ve ayin anlamına gelmektedir.

Dinin, “insanın kutsal saydığı gerçeklikle ilişkisi; bu ilişkinin çerçevesini oluşturan inançlar, öğretiler, değer yargıları, davranış kuralları, tapınma biçimleri ve kurumsal yapılar”¹⁷ veya “insanın kaderini bağlı gördüğü üstün bir güç veya ilkeye inancı; bu inancın sonucu olan ve bir yaşama kuralı yaratabilecek zihni ve ahlaki tutum”¹⁸ şeklinde de tarifleri vardır. Sözcük olarak dinin tanımı, Türk Dil Kurumu'na göre: "Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet" ve "bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen"¹⁹ şeklinde yapılmaktadır.

Dinin sözlük anlamından sonra din ile ilgili pek çok tanım yapıldığı da belirtmek gerekir. Birden fazla din olduğu hatta bir dinin kendi içerisinde pek çok uygulamaları olduğunu göz önüne alırsak herkesin kendisine göre bir din tanımı yaptığı da söylenebilir.

Bunlara birkaç örnek vermek konunun daha anlaşılır olmasını sağlayabilir.

İslam alimleri dini, Kuran-ı Kerim ve İslam inançlarını göz önünde bulundurularak tarif etmişlerdir. Buna göre “Din, Yüce Allah tarafından peygamberler aracılığı ile, akıl sahibi insanlara ulaştırılan ilahi bir kanundur, ilahi bir düzendir.” Dinin amacı, inananlara iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, güzel ile çirkini, haram ile helali,

¹⁵ M. Aydın, **Din Felsefesi**, İzmir, 1987, s.4

¹⁶ Mevdudi, **Kuran-ı Kerim’de Dört Terim**, Çev. Cahit Koytak, Yedi Gece Kitapları, İstanbul, 1992, s.137

¹⁷ “Din Maddesi”, **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Ana Yayıncılık, İstanbul, 2004, C.7, s.284

¹⁸ “Din Maddesi”, **Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi**, İstanbul, Meydan Yayınevi, 1981, cilt 5, s.343

¹⁹ “Din Maddesi”, **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999, C.1, s.377

yüce yaratıcıya nasıl inanılacağını, ona karşı kulluk ve şükür görevlerinin nasıl yerine getirileceğini bildirmek ve öğretmek, sonuç olarak; onları dünya ve ahiret mutluluğuna kavuşturmadır. Din, akıl sahibi insanları kendi istekleri ile dünyada ve ahirette iyiliğe ve mutluluğa ulaştıran ilahi bir kanundur.²⁰

Dinin sosyolojik bir tanımı meselesinde, çeşitli görüş ve yaklaşımlara bağlı olarak din sosyolojisinde dinin sayısız tanımlarının yapıldığı ve bu tanımları çeşitli kişilere göre düzenlemek için pek çok deneme yapıldığını görüyoruz. Ancak şu hususu belirtmek gereklidir ki Berger'in de ifade ettiği gibi, mahiyeti itibariyle tanımlar ne "doğru" ne de "yanlış" tır; sadece az veya çok kullanışlıdır. Nitekim ne sadece teori, ne sadece duygu, ne de sadece sosyal dayanışma ve kaynaşma olan; onda teori kadar ve hatta teoriden de çok pratiğin önemli olduğu²¹ din olgusunu ele alan sosyologlar ve psikologlar kendi amaçlarına uygun bir tarif yaparak işe başlamak ihtiyacı duymuşlardır. Bunun sonucunda J. M. Yinger'in de ifade ettiği gibi, birkaç saat içinde yüzlerce "din" tanımı toplanabilir.²² Ancak burada dinin tariflerine genel bir bakış atmak uygun olacaktır.

Din sosyolojisi literatüründe yar alan din tanımlarını genel olarak iki kategoride toplamak mümkündür :

1)Substansiyel (asli, özsel) tanımlar

2)Fonksiyonel (işlevsel) tanımlar

Birinci kategoriye giren tanımlarda din , muhteva olarak sahip olduğu kutsal, aşkın, ilahi ve tabiatüstü mana ve değer muhtevasına bağlı olarak,

İkinci kategoriye giren tanımlarda ise fert ve toplum hayatında yerine getirdiği fonksiyona göre tanımlanmaktadır. Bu tanımları daha ayrıntılı incelemek konunun daha iyi anlaşılması için gerekmektedir.

1.2. Özsel (Substantif) Tanımlar

Özsel (Substantif, Essential) tanımlarda din, kutsal, aşkın, ilahi, fizik ötesi anlam ve değer muhtevalarına bağlı olarak tanımlanır. Başka bir deyişle de bu tanımlar, dinin ne olduğunu tespit etmeye çalışırlar.

²⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, **Büyük İslam İlmihali**, İstanbul, Kaya Matbaacılık, 1997, s.10

²¹M. Aydın, "**Tanrı hakkında konuşmak: Felsefi Bir Tahlil**", D.E.Ü.F Der. C.1, İzmir, 1983, s.44 - Köktaş a.g.e, s.24

²² G. Kehrer, "**Din Sosyolojisi**", Der. Y.Aktay- M. E. Köktaş, 2. bs., Vadi Yay., Ankara, 1998, s.19

Edward B.Tylor, dini “ruhsal varlıklara inanç “olarak tanımlamıştır. R.Otto ise dini “ kutsalın tecrübesi” olarak tanımlamıştır. Diğer bir substantif tanım ise Peter L. Berger’ e aittir. Berger’ e göre “Din, kutsal kozmosun kendisiyle tesis edildiği beşeri girişimdir.”²³

Substantif tanımlar, işlevsel tanımlara göre daha özel ve belirlidir. Dinin tanımı noktasında daha açık ve kesindirler.

1.3. İşlevsel Tanımlar

İşlevsel tanımlarda din, birey ve toplum hayatında hangi işlevi yerine getirdiğine bağlı olarak tanımlanır. Dinin özde ve temelde ne olduğu ile değil, ne yaptığı ile ilgilidirler.

Din kavramını işlevsel olarak ele alan ve tanımlayan Emile Durkheim’e göre “ Bir din, kutsal şeyler, yani ayrı tutulan ve yasaklanan şeylerden oluşan birleşik bir sistemdir.”²⁴ Durkheim’den başka M. Yinger, K. Marx, T. Parsons, G. Lenski, T. Luckman, Geertz gibi sosyologlar da dine işlevci bir tanım getirmişlerdir. Bu tanımların çokluğu nedeni ile ancak belli başlı olanları ele almak uygun olacaktır.

J.Milton Yinger’e göre “Din, bir halk grubunun onun vasıtasıyla insan hayatının nihai problemlerini çözmek için uğraşıp mücadele ettiği bir inanç ve pratikler sistemidir.”

T. Parsons dini, “Din empirik olmayan normatif bir inanç sistemidir.” diye tanımlamıştır.

Luckman’ a göre ise din, insan organizmasının bir yeteneği olduğundan dolayı insani olan aynı zamanda dinidir de.²⁵

Taplamacıoğlu ise “din olayı, kavram, eylem ve gruplanma başka bir deyişle, iman, ibadet ve cemaatten oluşmuş karmaşık bir sistemdir.”²⁶

Esasen din, Durkheim ve onun yolunu izleyenlerin iddia ettikleri gibi sosyal hayatın basit bir algısından ibaret değildir çünkü dinin özünde, insanı aşan, aşkın, tabiatüstü bir yön vardır. Ancak din aynı zamanda da insan ve topluma öylesine içkindir.²⁷

²³ Peter L.Berger , **Dinin Sosyal Gerçekliği** , Çev. Ali Çoşkun, İnsan Yay. İstanbul 1993, ss.55,88

²⁴ E.Durkheim, **Dini Hayatın İbtidai Şekilleri** , Çev. Hüseyin Cahidu, İstanbul 1923, s.94

²⁵ E.Okumuş, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan yay. , İstanbul 2003, ss.60-61

²⁶ Mehmet Taplamacıoğlu, **Din Sosyolojisi**, A.Ü.İ.Fak. yay. , Ankara 1983, s.60

²⁷M. Aydın, **a.g.e.** ss.202-203

2. DİN VE TOPLUM İLİŞKİLERİ

Din ve toplum ilişkisi düşünce tarihinin derinlikleri içerisinde her zaman beraber düşünülelmüş önemli bir konudur. Çünkü gerek toplumsal gerçekler gerekse bilimsel araştırmalar dinsiz bir toplumun olamayacağı görüşünü desteklemektedirler.²⁸

İnsanlar doğanın bir kanunu olarak toplu halde yaşarlar. Aristo insanın bu toplumsal özelliğini dile getirmek için “Anthropos Zoon Politikan”(sosyal varlık) kavramını kullanmıştır. Gerçekte de toplum hayatının dışında bir insan mevcut olmayıp bu sadece romanlarda ve filmlerde dile getirilmiştir.²⁹ Tarihin en eski devirlerinde bile insanlar hep toplu halde yaşamışlardır.

Her din bir toplum içerisinde ortaya çıkmakta ve gelişmektedir. Kökeni tarihin derinliklerine kadar uzanan ve tarih boyunca değişik boyutlarda kendini gösteren din-toplum ilişkileri de birçok sosyologa göre din sosyolojisinin asıl çalışma alanını oluşturmaktadır.

Din-toplum ilişkisi konusundaki temel kural her ikisinin de birbirini karşılıklı olarak etkilediğidir. Ancak din ve toplum arasındaki ilişki ve etkileşimler yakından ve sistematik bir şekilde incelendiğinde, dinin toplumun karşısında daha etkili olduğu görülür. Din toplumu başta zihniyet olmak üzere çeşitli yönlerden etkiler ve şekillendirir.³⁰

Dini toplumun bir ürünü olarak gören Durkheim ve takipçileri özellikle toplumsal yapının dinin üzerindeki etkisini göstermeye çalışmışlardır. Aynı şekilde Marx, üretim ilişkilerinin sınıflı toplum yapısını, onun da bir üstyapı kurumu olan dini belirlediğini söylemiştir. Durkheim'e göre ise din, toplumsal yapıdan, toplum mana gücünden doğuyor ki mana gücünde toplumun kendisinden başka bir şey değildir.³¹

Geçmiş toplumlara göz atıldığında toplumun din üzerindeki etkilerine rastlayabiliriz. Örnek vermek gerekirse tarımcı toplumlarının Tanrılarına “Toprak Ana”, akarsu yataklarında yaşayanların “Bereket Tanrısı”, denizci toplulukların ise “Koruyucu

²⁸ M.Taplamacıoğlu, **a.g.e.**, s.125

²⁹ Ü.Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan yay. İstanbul, 2000, s.13

³⁰ J.Wach, **Din Sosyolojisine Giriş**, s.s.17-30

³¹ Mustafa Aydın, **a.g.e.**, s.128

Mabut” dedikleri bilinmektedir. İlahi dinden örnek vermek gerekirse de, Hind Hristiyanları arasında Hindulardan alınmış kastlar bulunmaktadır.³²

Esasen bu açıklamalardan bütün dinlerin toplumun bir ürünü olduğu sonucuna ulaşılmamalıdır. Çünkü din etkilendiği kadar etkileyicidir de. Özellikle yüksek tipli dinler toplum hayatı üzerinde düzenleyici ve şekillendirici bir rol üstlenmişler ve toplumsal şartları değişikliğe uğratmışlardır.³³

İlkel kabile dinleri cemaat için bir üst sistem rolü ifade etmekteydi. Çünkü din, hayatın bütün alanlarını ve kurumlarını kuşatıyor, anlam ve yön veriyordu. Onların hayatında hiçbir bayram veya kutlama törenleri din dışı bir özellik taşımamaktaydı.³⁴ Bu özellik Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Dini için de geçerlilik taşımaktadır.

Yaşayan bir din, doğası gereği sosyal ilişkiler kurmak, sosyal hayata atılmak, diğer sosyal kurumlarla ilişki kurmak, örgütlenmek zorundadır. Dikkatli bir gözlem, dinin bir sistem olduğunu ortaya koyar. Sosyolojik bakımdan din, içinde karmaşık sosyal ilişkileri besleyen bir sosyal sistemdir, bu sistemin unsurları ise dinsel inançlar, değerler, kurumlar, pratikler, ayinler ve teşkilatlardır.³⁵

Toplum hayatında dinin önemi ve fonksiyonları çoktur. Din; değerler ve inanışlar sistemi olarak toplum üst şuurunu oluşturan en önemli olgudur. Hem günlük sosyal hayata etkisi, hem gelecekle ilgili ortaya koyduğu bilgilerle, insan ve toplumun inanç sistemini oluşturması onun vazgeçilmez bir öge olduğunu ortaya koymaktadır. Din sayesinde kültürel değerler “kurumlaşır”, yani sosyal normlara dönüşürler.³⁶

Toplum canlı bir organizma gibidir. İçten ve dıştan gelecek tehlikelere ve tehditlere karşı kendisini korumaya alır. Uygun davranışların yayılması, uygun olmayanların ayıklanıp ortadan kaldırılması için mücadele eder.

Din insan ruhunun en karanlık noktalarına girerek, bir hayat anlayışı, hayat neşesi ve mukavemet gücü verir. Böylece sosyal kurumları meydana getiren birimleri kaynaştırır.³⁷ Dinin en genel fonksiyonu, insana gönül rahatlığı sağlamaktır. İnsanların çeşitli tehlikeler içinde buldukları bir dünyada bir teselli ve güven sağlamak, büyük bir gereksinimi karşılamaktır. İnancı sağlam olan kişilerin büyük felaketler karşısında

³²Hans Freyer, **Din sosyolojisi** ,Çev. Doç. Dr. Turgut Kalpsüz, A.Ü.İ.F. yay., Ankara 1964, s.67

³³ M. Aydın, **a.g.e.**, s.129

³⁴ H.Freyer, **a.g.e.**, s.31

³⁵ Ejder Okumuş, **Meşruyet Ekseninde Din ve Devlet** , Pınar yay., Mart 2003, s.67

³⁶ Mehmet Emin Köktaş, **a.g.e.**, s.36.

³⁷ Yümni, Sezen, **Sosyoloji Açısından Din**, İstanbul, M.Ü.İ.F. Yayınları,1988, s.36.

çok daha dayanıklı olduklarını görürüz. Sosyal yaşamın karışık zamanlarında özellikle kriz dönemlerinde yaşanan olumsuz şartlara katlanabilme gücü vermesi ve böylece insanların hayata yeniden bağlanmalarını sağlaması noktasında dinin ayrı bir önemi vardır.³⁸

Din aynı zamanda güçlü bir sosyal kontrol aracıdır. Bazı davranışlara kutsallık verir ve bu tür davranışların yapılması isteğini güçlendirir. Suç olan bazı davranışlara da günah fikrini bağlayarak insanların bunları yapmaktan kaçınmalarını sağlar.

Din, toplumun istikrar ile devam edebilmesine yardım eder. Dinsel törenler toplumun dayanışmasını güçlendirici araçlardır. Ortak ayinler, ibadetler ortak duyguların sürekli olarak kuvvetli kalmasını sağlar.³⁹ Dini kurumlar çoğu zaman toplumun refahına hizmet eden yardımlaşma, sanat, eğitim gibi etkinliklerde bulunur. Dini kurumların refah, eğlendirme, dinlendirme etkinlikleri nüfusun bazı kesimleri için daha önemli olabilir. Örneğin yaşlı kimselerle ilgili yapılan etkinliklerde din sadece eğlenme değil, birtakım psikolojik gereksinimleri de gidermektedir. Dini kurumlar yaşlı kişilere arkadaş, dost edinme olanağı sağlamakta aynı zamanda onların ölüm korkusu, yalnızlık gibi yaşlılık dönemi sorunlarını karşılamaya ve çözmeye çalışmaktadır.⁴⁰

Birçok toplumsal sorun insanların değerlerinin çatışmasından doğar. Din, ahlaki değerlerin herkesçe kabul edilmesini ve yayılmasını sağlar. Değer çatışması, insanların benimsediği ve benimsemediği konular arasındaki çatışmadır. Bir birey için mükemmel olan, bir başkası için kötü veya olumsuz olabilir. Böyle değerler üzerinde asgari bir anlaşma bulunmadıkça, grup yaşamı imkansızlaşır. Gerçekten değerlerin benzerliği grubun meydana gelmesi ve sürekliliği açısından çok önemlidir.⁴¹

Din ile kültür ayrılmaz bir bütündür. Din hemen her devirde insanların ve toplumların yaşantısına yön vermiş, değişimlere ve gelişime etki etmiş, dil, örf, adet, gelenek, görenek, sanat, edebiyat, müzik, mimari gibi kültür öğelerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Toplumumuzda yer alan ibadethaneler, çeşmeler, vakıflar, köprüler, imarethaneler, darülacezeler vs. gibi birçok mimari ve kültürel çevrelerin ortaya çıkmasında dini buyruk ve emirler birinci derecede etkili olmuştur. Dilimizde de dinin etkisine çok sık rastlanmaktadır. Halk arasında sürekli kullanılan, İnşallah,

³⁸ Enver Özkalp, **Sosyolojiye Giriş**, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir, 1998, s.230.

³⁹ Sezgin Kızılcıkelik, Yaşar Erjem, **Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü**, İzmir, Saray Kitabevleri, 1996. s.116.

⁴⁰ Özkalp, **a.g.e.**, s.230.

⁴¹ Özkalp, **a.g.e.**, s.231.

Allahısmarladık, Allah’a emanet, Elhamdülillah, Allah rahmet eylesin, Maazallah, Maşallah, Selamünaleyküm, Aleyküm selam, Allah’a şükür...” ve daha birçokları, arka planında derin İslamî anlamları ifade eden, sıkça söylediğimiz sözlerdir. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere dinin dilimiz üzerindeki etkileri net bir şekilde görülmektedir.

Örf ve adetlerimizde de dinin birinci derecede etkili olduğunu görmekteyiz. Bir çocuğun dünyaya gelmesinden itibaren din kaynaklı adetler devreye girer. Çocuğu olan baba, çevresine ikramlarda bulunur. Çocuğa isim konurken sağ kulağına ezan, sol kulağına kâmet okunur. Erkek çocuk, ailesinin uygun gördüğü bir yaşa geldiğinde törenlerle ve kutlamalarla sünnet ettirilir. Kız istenirken “Allah’ın emri Peygamber’in kavli” ile istenir. Evlenme törenlerinde çiftlerin mesut olması için dua edilir. Evlenen çiftler odalarına çekildiklerinde önce iki rekat namaz kılar, geleceklerinin hayırlı ve bereketli olması için dua ederler. Bir kimsenin ölümünde de cenazenin yıkanması, kefenlenmesi, namazının kılınması, kabre gömülmesi yerleşik örf ve adetler üzerine yapılır ki, bütün bunlar aynı zamanda İslam Dini’nin birer emri veya tavsiyeleridir. Ayrıca ahlaki değerlerin kaynağı da çoğu zaman dine dayanmaktadır.

Her dinin o din mensuplarında karakteristik bir “tutum” u bir “dünya görüşü” ve bir “hayat anlayışını” da beraberinde getirdiğini ifade etmek mümkündür. Başka bir deyişle din, mensuplarının dünyayı özel bir gözlükle görmelerini sağlayan ve bu şekli altında insan davranışlarını etkileyen metafizik bir dünya görüşü ve hayat anlayışı (weltanschauung) sağlar. Bunların yanında dinin topluma etkileri olduğu gibi toplumsal durumların gelişmelerin de dini tecrübelerin anlatımları üzerinde etkisi vardır. Çünkü toplum karşılıklı ve karmaşık bir etki tepkiler bütününden ibarettir.⁴²

Tarihe ve günümüze baktığımız zaman, her toplanma yerinde bir mabet görürüz. Tarihte bütün sosyal hayat bu merkez etrafında toplanmıştır. “İnsan manen ve ruhen tatmin olabilmesi için ilahi bir varlığa dayanmak ihtiyacını tarihin her döneminde hissetmiştir. Akli tabiatla ve tabiat hadiseleriyle bir ölçüde tatmin olsa bile, ruhu bunların gerisindeki hakiki sebep ile irtibat kurmadan edemez. Çeşitli olaylar karşısında bunalan, ümitsizliğe kapılan ve zaman zaman ölçüsünü ve dengesini kaybeden insan, ruhuna bir destek, bir sığınak, bir teselli kaynağı arar. Bu yüzden dine

---

⁴² Günay, a.g.e., s.231

muhtaçtır.”⁴³Kısacası “Geçmişte olduğu gibi, bugün de ilimsiz, sanatsız, felsefesiz toplum vardır, fakat dinsiz toplum asla”.

3. DİN VE KADIN

3.1. Dinlerde Kadın

Çağımızın en önemli problemlerinden bir tanesi de kadın-erkek eşitliği, kadın hakları ve dinlerin kadına bakışıdır. Gelişmiş ülkelerde kadın, hayatın her safhasında erkekle aynı konumda bulunurken, gelişmesini henüz tamamlayamamış ülkelerde kadınların büyük bir kısmı adeta toplumdan soyutlanmış durumdadırlar.

Esasen birçok düşünür dinin, kadınlara hakları noktasında haksızlık yaptığı ve ikinci sınıf insan olarak gördüğü görüşündedir. Ancak bu konunun daha iyi anlaşılması için ilkel dinlerden günümüz dinlerine kadar dinleri ve onların kadına bakış biçimlerini ele almak gerekmektedir.

Totemizmde bir çeşit hayvan, bitki ve nesnelere totem olarak bakıldığı, hatta bazen cansız bilinen bir şeye kaya vb. bazen bir tabiat olayı olarak gök gürültüsüne, yıldırıma veya bazı göksel cisimlere totem denildiği bilinmektedir. Totemle klân arasında kan akrabalığının bulunduğu benimsenmektedir. Hatta bu totem bir hayvan ise, çoğu zaman o hayvanın klân mensubu kişinin ilk ataları olduğu kabul edilmektedir.⁴⁴ Totemizmin önemli bir özelliği de kadının rahmindeki bebeğe totemin geçtiğine inanılmasıdır. Bu yüzden de kadının totem sayıldığı söylenebilir. Totemizmde ölen bir insanla akrabalığı bulunan kadınlar saçlarını kesmek, vücutlarına toprak sürmek ve yas süresince konuşmamak zorundadırlar. Bazı yerlerde kadınların konuşma yasağının yıllarca sürdüğü de olmuştur. Erkekler rütbe kadınlardan, yaşlılar ise, dine kabul edilmiş olsa bile gençlerden üstündür.⁴⁵

Hindistan dinlerinden Hinduizm’de ise kadına karşı şiddet, baskı, her türlü aşağılama kutsal bir kılıfla insanlara telkin edilir. Bundan dolayıdır ki Hindular kadınlara zulmetmeyi, onları aşağılamayı bir ibadet olarak görürler. Kadınların mülk edinme hakları yoktur. Kadın her türlü işte çalışıp para kazanabilir. Ancak tüm kazandıklarını babasına, eşine veya dul ise oğluna vermelidir. Kadın tek başına karar

⁴³ Sezen, **a.g.e.**, s.112

⁴⁴ Hikmet Tanyu, **Totem , Totemizm ve Tabu Üzerinde Yeni Bir Araştırmalar**, A.Ü.İ.F. der., s.155

⁴⁵ M. Taplamacıoğlu, **a.g.e.**, s.79

veremez. Boşanma hakkı sadece erkeğindir. Hatta kadınlar herhangi bir kitap veya Hinduların kutsal metinleri olan Vedaları dahi okuyamazlar.

Budizm'in kurucusu Buda, "Kadın aramıza girdikten sonra bu dinin (Budizm) uzun yaşayabileceğini sanmıyorum" demiştir. Bu sözüyle de kadına bakış açısının olumsuz olduğu anlaşılmaktadır.

Eski Çinlilerde kadın kocasının kölesi sayılırdı. Kocasını ve çocukları ile yemeğe oturmazdı, ayakta durur ve onlara hizmet ederdi.⁴⁶ Eski Çinlilerde kadın insan bile sayılmaz, ona ad takılmazdı. Erkek çocuklar makbul sayılır, fakat kız çocuklar "domuz" diye anılırdı.⁴⁷

Özellikle Çin dinlerinden Kinizm de Çin toplumunda ilk tapınışın, ana tarafından "ata"larına yapıldığı bilinmektedir. Koca her şeyden önce damattı. Ancak anaların "ata"larına ait ruhların başkasına geçtiklerine inanılırdı. Sonraları ise demircilik yapan erkekler dokumacılık yapan kadınlara baskın çıkınca ve genel olarak da erkekler kadınlardan üstün olunca temel tapınış, baba tarafından "ata"larına yapılan tapınış haline gelmiştir.⁴⁸

Japon dinlerinden Konfüçyanizm'de ise kadının erkeğe saygı duyup, boyun eğmesi gerekir. Bir insanın evlenmeden veya bir erkek evlat bırakmadan ölmesi büyük günah sayılır. Çünkü erkek evladın, ata ruhlarına ibadeti devam ettireceğine inanılır.

Uygarlığın beşiği olarak görülen Yunan'da ise kadının hemen hemen kölelerle bir tutulduğu görülmektedir. Koca karısını dövemediği gibi, başkasına da armağan edebilirdi. Tüm miras erkek çocuklara aitti. Bir erkeğe söylenebilecek en büyük küfür ise ona "kadın" demektir. Bu aşağılamaların ötesinde de kadın, tüm kötülüklerin kaynağı olarak kabul ediliyordu.

Yahudilikte de kadının hiçbir değeri yoktur. Yahudilerin her sabah tekrar ettikleri dualarında "Ezeli ilahımız, kainatın kralı, beni kadın yaratmadığın için sana hamdolsun" cümlesi geçmektedir.⁴⁹

Yahudilikte kadının yaratılışıyla ilgili kutsal kitapta "... Adem uyurken, Rab Tanrı onun kaburga kemiklerinden birini alıp yerini etle kapadı. Adem'den aldığı bir kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Adem'e getirdi."⁵⁰ denilmektedir. Adem

⁴⁶ Necla Arat, **Kadın Sorunu**, Say yay., İstanbul, 1986, s. 25

⁴⁷ Bekir Topaloğlu, **İslam'da Kadın**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1988, s. 18

⁴⁸ Felicien Challenge, **Dinler Tarihi**, Çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık yay., İstanbul, 1994, ss. 78-79

⁴⁹ M. Tayyib Okıç, **İslamiyet'te Kadın Öğretimi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 1978, s. 7

⁵⁰ Yaratılış 2/ 21-22

“İşte, bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir.” dedi. Ona “Kadın” denilecek. İşte kadının yaratılışı, bilgi seviyesi kısıtlı olan o çağın insanlarına, kendilerinin anlayabileceği bir öykü şeklinde anlatılmıştır.

Yine Yahudilikte erkek egemenliği ön plandadır. Tevrat'ta “Rab Tanrı kadına, “Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim” dedi. “Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek.”denilmektedir.⁵¹

Görüldüğü gibi Yahudilikte kadının hiçbir dinsel değeri yoktur.⁵² Böylece Yahudilik dininde de, kadın aile kurumu içerisine hapsedilmekte, başka hiçbir alanda söz sahibi olamamakta ve saygı görememektedir. Kadının toplumda sahip olduğu konumdan kaynaklanan görevi sadece ev içerisinde kalmaktır. Yahudi kadını ev işlerini en iyi şekilde yapmak, çocuklarına bakmak ve kocasının ihtiyaçlarını karşılamak, her anlamda onu tatmin etmek zorundadır. Ancak bunları yapabildiği sürece o bir insandır.

Tevrat'ta evlilik, boşanma ve mirasa ilişkin kurallar tümü ile erkeklerin lehinedir. Toplumsal yaşayışta poligami egemendir. Erkeğin aynı anda birden çok eşi olabilmektedir. Fakat kadının böyle bir olanağı yoktur. Bu konu hakkında Tevrat'ta “İsrail, (diğer ismiyle Hz. Yakup) o gece kalktı; iki karısını, iki cariyesini, on bir oğlunu yanına alıp Yakbuk Irmağı'nın sığ yerinden karşıya geçti.”⁵³Yine başka bir ayette de “(Hz.İshak'ın iki oğlundan biri olan Esav karılarını, oğullarını, kızlarını, hayvanlarının hepsini... alıp Yakup'tan ayrıldı...” denilmektedir.⁵⁴(Yaratılış36/6)

Tevrat boşanma hakkını da yalnızca kocaya tanımıştır. Kadının böyle bir hakkı yoktur. Erkek gerektiğinde Tevrat'ın bildirdiği koşullar altında karısını boşayabilmektedir. Bu konuyla ilgili Tevrat'ta geçen “Eğer bir adam evlendiği kadında yakışsız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmazsa, “Boşanma belgesi” yazıp ona verir ve onu evinden kovar...”⁵⁵sözleri örnek olarak verilebilir. Günümüz Yahudi toplumuna baktığımızda kadın özgürlük hareketlerinin etkisiyle, kadının toplumdaki konumu bu kadar "aşağı" olmamakla beraber, anlayışın temelinde yine bu mantığın yattığını görmekteyiz. Kadına toplumsal hayatta birtakım özgürlükler verilmesine rağmen, toplumun kadına bakış açısı hala aynıdır.

⁵¹ Yaratılış 3 / 16

⁵² F. Challenge, **a.g.e.** , s.120

⁵³ Yaratılış 32 / 22

⁵⁴ Yaratılış 36 /6

⁵⁵ Yasa 24 / 1

Kadını aşağılama geleneğinin Hristiyanlıkta daha da güçlendiğini görüyoruz. Çünkü Hristiyanlıkta büyük önem taşıyan “İlk Günah” Hristiyanlık dininin sahip olduğu kadına bakış açısının da temelini oluşturmaktadır

Kadın haram meyveyi Adem (a.s)’a yedirerek cennetten kovulmasına ve böylece insan neslinin günahkar olmasına neden olmuştur. Tanrı, yılan ile kadını birbirine düşman kıldı. Kadının gebelik süresi, doğum ağrıları, karı-koca ilişkisindeki baskı, ezme-ezilme durumları, insanın geçimini sağlamak için toprakla uğraşma, aşırı emek tüketme zorunluluğu, kıtlık, açlık, sıkıntı, geçim darlığı gibi pek çok olay yani insanın alinyazısı, Tanrı’nın Adem-Havva çiftinin suç işlemelerine kızarak düzenlediğine inanılmıştır. Hristiyanlıkta kadının kötülüğü, şeytana uymayı ve ayartıcılığı temsil etmektedir. Bu İncil’de şu şekilde belirtilmiştir: "Fakat kadının öğretilmesine ve erkeğe hakim olmasına izin vermem. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı. Ve Adem aldanmadı, fakat kadın aldanarak suça düştü; fakat iman ve sevgi ve takdiste vakar ile dururlarsa çocuk doğurması ile kurtulacaktır."

Hristiyanlık dininde de kadın belli kalıpların, belli rollerin içine sokulmaya çalışılmıştır. Kadına biçilen rol, erkekte üstün olmama, bilgi edinme ve onu öğretme iddiasında bulunmamaktır. En önemli görevine gelince çocuk doğurmak, erkeğe itaat etmektir. Hristiyanlık dünyası, uzun asırlar boyunca kadını murdar bir mahluk bilip ibadet yerlerine girmesine müsaade etmemiştir. Kadın, Hristiyanlığa göre ayıplı ve kabahatli olup, günahı onu yeryüzüne indirmiştir. Bu nedenle kilise papazları evliliği kötülemişlerdir.⁵⁶ Protestan mezhebinin kurucusu Martin Luther ise, evliliğin zorunlu bir ihtiyaç olduğunu belirterek,⁵⁷ rahip ve rahibelerin evlenmesini savunmuş, ve bu konuda kilise kurallarına karşı gelmiştir.

Katolik Kiliseleri’nde yapılan evlenme törenlerinde bugün bile okunan duada “günahla düşmüşüm annemin karnına, günah işlemiş annem bana gebe kalırken” denilmektedir.⁵⁸

Hristiyanlıkta da erkek egemenliği ön plandadır. Bu konuyla ilgili İncil’den çeşitli örnekler verilebilir. Birkaç örnek vermek gerekirse;

⁵⁶Salih Akdemir, **Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın**, İslami Araştırmalar Der., c.5, S. 4, 1991, s. 262.

⁵⁷Günseli Özkaya, **Kadınların Savaşı**, Garanti Matbaası, İstanbul 1970, s. 36.

⁵⁸Kurban Özügürlü, **Evlilik Raporu**, Altın Yay., İstanbul, 1985, s.32

“Kadınlar toplantılarda konuşmamalıdır. Kadınlar toplantılarda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın belirttiği gibi, uysal olsunlar.”⁵⁹ “Kadın toplantılarda öğrenmek istediklerini, ancak eve geldiklerinde kocasına sorabilir.”⁶⁰

“Kadın erkeğe egemen olmasın. Kadın sükunet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum.”⁶¹

“Kadın erkeğin altında ikinci derecededir. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı. Aldatılan da Adem değildi, kadın aldatılıp suç işledi. Bu bakımdan yöneten, kadın değil erkek olmalıdır.”⁶²

“Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı.”⁶³

“Kocalarınıza bağımlı olun. Ey kadınlar! Rabbe bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun.”⁶⁴

“...Ey kadınlar, siz kocalarınıza bağımlı olun... Ey kocalar, siz de daha zayıf varlıklar olan karılarınızla anlayış içinde yaşayın.”⁶⁵

“Mesih bedeninin kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır.”⁶⁶ ayetleriyle erkeğin egemenliği ön planda olmakla beraber kadın ve erkeğin karşılıklı anlayış içinde olmasının istenmesiyle kadının Yahudiliğe göre Hristiyanlıkta daha değerli olduğu söylenebilir.

Zina ve boşanma konusunda İncil’de geçen “...Karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan, onu zinaya itmiş olur...”⁶⁷

“Zina etmeyeceksiniz” dendiğini duydunuz. Ama ben (İsa) size diyorum ki, “Bir kadına şehvetle bakan her adam, o kadınla zina etmiş olur.”⁶⁸

“Kim karısını boşarsa ona boşanma belgesini versin” denmiştir. Ama ben (İsa) size diyorum ki, “karısını fuhuş dışında bir nedenle boşayan onu zinaya itmiş olur. Boşanmış bir kadınla evlenen de zina etmiş olur.”⁶⁹ ayetleri örnek olarak verilebilir. Esasen boşanma konusunda da Hristiyanlığın kadına Yahudiliğe göre daha çok değer verdiği söylenebilir.

⁵⁹ 1.Korintliler 14/34

⁶⁰ 1.Korintliler 14/35

⁶¹ 1.Timoteos 2/11

⁶² 1.Timoteos 2 / 13, 14

⁶³ 1.Korintliler 11 / 9

⁶⁴ Efesliler 5 / 22

⁶⁵ 1.Petrus 3 / 1,7

⁶⁶ Efesliler 5 / 23

⁶⁷ Matta 5 / 32

⁶⁸ Matta 5 / 27,28

⁶⁹ Matta 5 / 31, 32

Görüldüğü gibi ilkel dinler ve tek tanrılı dinlerde kadının konumu farklılık göstermektedir. Ancak genel olarak bakıldığında kadınlar aşağılanmakta, temel işlevlerinin doğurganlık ve erkeğe eşlik olduğu belirtilmektedir.

3.2. İslamiyet'te Kadın

Her yönüyle ilahi bir sistem olan İslam, insana insan olduğu için değer verir. İslam dini, insanlığa yepyeni asıl ve evrensel bir mesajla indirilmiştir. Bu itibarla da diğer dinlere ve medeniyetlere göre İslam'ın kadına bakışında büyük farklılıklar vardır. İslam Dini, kadın ve kadın hakları üzerinde titizlikle durmuş ve kadına, hiçbir sistemin veremediği bir değeri vermiştir. İslam dininin kutsal kitabı Kuran-ı Kerim erkeklere ve kadınlara hitap eder. Hatta kadınlar ile ilgili, önemli konuları ihtiva eden "Nisa suresi" de onların adını taşır.

Kuran'da ve hadiste erkek ve kadına hitap edilirken çoğu defa kadın ve erkek ayrımı yapmadan, ikisini de kapsayacak şekilde hitap edilir.⁷⁰ İnsanın yaratılışından bahseden ayetlerde erkek ile kadının cinsiyet farklılığına herhangi bir fazilet tanımlanmamıştır. Önce tek nefis yaratan Allah, sonra ondan eşini yaratmış, daha sonra da bu ikisinden pek çok kadın ve erkek türetmiştir.⁷¹ Kadının her şeyden önce insan olduğu ve başta yaşama hakkı olmak üzere bir çok temel haklarının bulunduğu bizzat Hz. Muhammed tarafından da ifade edilmiştir.⁷² Başka bir ayette de: "Dilediğine kız dilediğine erkek veren Allah'tır."⁷³ denilmiştir. Böylece insanın kendi cinsiyetini seçme özgürlüğünün olmadığını belirtmiştir. Yüce Allah, kadın ve erkek ayrımı yapmadan İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)'i bütün insanlığa göndermiştir. Bu konuyla ilgili Kuran-ı Kerim'de (Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümrânlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O, diriltir ve öldürür. O halde Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resulüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız."⁷⁴

⁷⁰ **Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, Prof. Dr. Suat Yıldırım, İstanbul, Işık Yayınları, 2002. Tevbe, 9/71.

⁷¹ Nisa suresi, 1.ayet

⁷² İbni Mace, **Sünen-u İbni Mace**, Çev. Haydar Hatipoğlu, İstanbul, Karaman Yayınları,1986, **Nikah**,50.

⁷³ Şûra suresi, 49.ayet

⁷⁴ Araf Suresi, 158. ayet

Yüce Allah insanları, doğru yola davet ederken kadın ve erkek ayrımı yapmadan insanlara seslenmektedir. “...Erkeği ve dişiği yaratana andolsun ki sizin çalışmanız çeşit çeşittir. Bundan dolayı kim fakirlere verir, (günahlardan) korunursa ve en güzel (sözü) doğrularsa, ona en kolayı kolaylaştırırız. Fakat kim cimrilik ederse kendini Allah’tan müstağni görür ve en güzel (sözü) de yalanlarsa en gücü kolaylaştırırız.”⁷⁵

Görüldüğü gibi Allah davetin daha en başına kadın ve erkek ayrımı yapmaksızın herkese eşit seslenmektedir. Başka bir ayette de yine kadın-erkek eşitliği vurgulanmaktadır. “İnanan erkekler ve kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emrederler, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekatı verirler. Allah’a ve Resul’e itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir.”⁷⁶

Kuran-ı Kerim’de kadın-erkek eşitliğini açıkça vurgulayan daha birçok ayet vardır. Bunlardan biri Ahzab suresi 35. ayettir. “Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlara, mü’min erkeklerle mü’min kadınlara, ibadete devam eden erkeklerle ibadete devam eden kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allah’tan hakkıyla korkan erkeklerle Allah’tan hakkıyla korkan kadınlara, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle iffetlerini koruyan kadınlara, Allah’ı çok anan erkeklerle Allah’ı çok anan kadınlara şüphesiz ki Allah, onların hepsine mağfiret ve büyük bir mükafat hazırlamıştır.” Ayette net bir şekilde görülmektedir ki kadın ve erkek her bakımdan eşittir. İşte bu bakış açısı İslamiyet’in kadın ve erkeğe bakış açısıdır.

Tarihte, kadına birçok hakları veren İslam’dır. İslam dini kadına okuma, öğrenme hakkı, çalışma hakkı, mülk edinme hakkı ve yönetici olma hakkı gibi temel hakları vermiştir, yani kısaca, kadın haklarını garanti altına almıştır. İslam dininin kadın hakları ile ilgili olarak garanti altına aldığı prensipler bu konuda denge noktasını bulmuş bir reform niteliğindedir.⁷⁷ Hz. Muhammed birçok hadisinde bu konuya dikkat çekmiştir. Yine Veda Hutbesinde, üzerinde en çok vurgu yaptığı hususlardan birisi de, insanın can ve mal emniyetinden sonra kadın hakları olmuştur. Batı dünyası ile İslam dünyasının toplumsal gerçekleri birbirinden çok ayrı yapıda olmasına rağmen kadın hakları konusunda hemfikirdirler. Kadının Batı’da ihtilaller, toplumsal çalkantılar içinde

⁷⁵ Leyl suresi, 59.ayet

⁷⁶ Tevbe suresi, 71.ayet

⁷⁷ Bekir Topaloğlu, **İslam’da Kadın**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1988, s.18.

kazanılmış haklarına karşın, İslam dininde, ilahi iradeye teslimiyet ortamı ve barış ortamı içinde kadına verilen haklar vardır.⁷⁸

İslam dini, toplumsal ve kişisel olarak kadın haklarını korumak için birçok düzenlemeler getirmiş ve kadına önemli haklar vermiştir. İslam'ın kadına verdiği en önemli hakların başında, ona tam bir kişilik kazandırması gelir. Kadın bir insan olarak mükellef sayılmış, yapacağı iyi ve kötü işlerin sorumluluğunun kendine ait olacağı bildirilmiştir.⁷⁹ Namus ve şerefi koruma altına alınmıştır. Her türlü hak ve fiil ehliyetine sahiptir. Kadın da erkek gibi inanılması gereken esaslara inanmak zorundadır. Allah'a ve diğer inanç esaslarına inanmak, Allah'ın emirlerine uyup, yasaklarından sakınmak, mükâfatlandırılmak ve cezalandırılmak bakımından kadınla erkek arasında hiçbir fark görülmez. Namaz, oruç erkeğe olduğu gibi kadına da farzdır. Ekonomik durumu iyi olan kadın hem hac hem de zekat emriyle de mükelleftir.⁸⁰

Yeryüzünde kadın kimi toplumlarda “günah kapısı”, kimi toplumlarda “süs aracı”, kimi toplumlarda “ticaret metaı” addedilip, kimi toplumlarda ise “kadın da erkek gibi ruh taşıyor mu?” gibi tartışmalara muhatap olurken, yüce Allah gönderdiği kitabında onlara ait hak ve adaleti açıkça bildiriyordu.⁸¹ Öyle ki, İslam dini Miladi VII. yüzyıl başlarında sorumluluğu sınırlayıcı sebepler olarak sadece küçüklük ve deliliği kabul ederken, daha yirminci yüzyılda, 1938’lerde Fransız Medeni kanununda “kadınlığı” sorumluluğu sınırlayıcı bir sebep olarak kabul eden maddeler bulunmaktaydı.⁸²

Eğitim-öğretim kadın olsun erkek olsun bir kişinin insanlığını kavraması ve kişiliğini bulmasının temel şartlarından birisidir. Ayrıca insanın sorumluluklarını daha iyi kavramasına yardımcı olacaktır. İşte bu ve benzeri sebepten dolayı İslam dini kadın erkek ayrımı yapmadan bütün Müslümanlara ilim öğrenmeyi ve öğretmeyi emretmiştir.⁸³ İslam dininin ilk dönemlerinde kadınlar, erkeklerin uğraştıkları her türlü ilim dalı ile ilgilenmişlerdir. Kadınların eğitim isteklerini yasaklayan herhangi bir olay olmadığı gibi, dünya ve ahiretle ilgili konularda kadınların eğitimini yasaklayan ayet ve hadis de

⁷⁸ Hamza Aktan, “İslam’a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi”, 255-268, *Sosyal Hayatta Kadın*, der. İSAV, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1996, s.255-268’deki alıntı.

⁷⁹ Ahzab Suresi, 23/35. ayet.

⁸⁰ Bakara Suresi, 2/110. ayet.

⁸¹ Necdet Kutsal, *Kadının Değeri, Ölçüsü, Örtüsü*, Selamet yay., İstanbul, 1984.

⁸² Aktan, *a.g.m.*, s.255-268,

⁸³ İbni Mace, *Mukaddime*, 17

bulunmamaktadır.⁸⁴ İslam dini kadına bu hakları verirken, Hintlilerin dini kanunu “veda”lara göre kadınlar ilim tahsil edemezlerdi. Eski Yunan medeniyetinde de kadınların eğitimi, ilim öğrenmeleri söz konusu değildi. Okuma-yazmaları ve ilimle uğraşmaları gereksizdi.

İslam dini kadının mal-mülk sahibi olmasına bir engel bulunmadığını kutsal kitapta ifade etmektedir.⁸⁵ Bu konuda kadınla erkek arasında hiçbir fark yoktur. Kadın her türlü ticari, zirai, sınai faaliyetlerde bulunabilir. Dilediği kadar mal edinebilir. Malını erkeklerle aynı şartlar altında dilediği gibi tasarruf edebilir. Her türlü borç ilişkilerinde taraf olabilir. Kefil veya vekil olabilir. Kendisini temsil edebilecek kişiler tayin edebilir.⁸⁶ İslam, kadının ekonomik özgürlüğünü sağlamak için bazı düzenlemeler yapmıştır. Bunlar: Miras: İslamiyet’ten önce kadın, anne-babasının malından miras alamazdı. İslamiyet kadına miras hakkı getirmiştir.⁸⁷ Mehir: Kadının ekonomik hürriyetini sağlayan önemli bir gelir kaynağı da, evlenirken kocasından aldığı mehirdir. Kutsal kitap kadının bu hakkını açık bir şekilde ifade etmektedir.⁸⁸ Kadın çalışarak servet biriktirebilir. Evli kadının nafakası, giyimi, ve meskeni kocası tarafından temin edilir. Harcamalarını karşılayamayacak durumda olan kadının giderlerini devlet karşılar.

İslam’ın kadına verdiği hakların başında, ona tam bir kişilik sağlamış olması gelmektedir. Kadın hür iradesini kullanarak düşündüğünü ifade etme ve yapma yetkisine sahiptir. Yaptıklarının iyiliği de kötülüğü de kendisine aittir. Hz. Muhammed zamanında kadın, toplum hayatından kendisini soyutlamamış bizzat kendi haklarını kendisi koruyan, şahsiyet sahibi bir varlık olduğunun bilinci ile hareket etmiştir. Yeri geldikçe de erkeklerle eşit haklarda bulduklarını kabul ettirmek için girişimlerde bulunmuşlardır. Ayrıca bu konuyla ilgili olarak ayette şöyle buyrulmaktadır: “Ey Peygamber! Mümin kadınlar sana gelip, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuklarını sahiplenerek kocasına ait olduğunu ileri sürmemek, iyi ve doğru olan hususlarda sana

⁸⁴ Ali Toksarı, “Hz. Peygamberin Devrinde Kadın”, *Sosyal Hayatta Kadın*, der. İSAV, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1996, s.71-99

⁸⁵ Nisa Suresi, 32. ayet.

⁸⁶ Aktan, **a.g.m.**, s.255-268.

⁸⁷ Nisa Suresi, 7. ayet.

⁸⁸ Nisa Suresi, 4. ayet.

karşı gelmemek üzere sana biat etmek isterlerse onların biatlerini kabul et, Allah'tan onları bağışlamalarını iste. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.”⁸⁹

İslam dini evlilik konusunda da kadının düşüncelerine ve fikirlerine önem vermektedir. Kadının onayını istemektedir. Kadın istemediği bir erkekle evlendirilemez. Böyle bir evlilik dinen yapılamaz. Kadının onayı alınmadan yapılan evlilikleri Hz. Muhammed bozmuştur. Ayrıca kadının onayı alınarak yapılan evliliğin devamı sırasında ortaya çıkan ve evliliği çökilemez hale getiren sebepler yüzünden kadın kocasından ayrılma isteğinde bulunabilir.⁹⁰ Hz. Muhammed, bu konuda kadınların görüşleri kendi görüşleriyle uyuşmasa da onların görüşlerini tercih etmiştir.⁹¹

Kadınların siyasi konularda görüş beyan etme ve yönetime katılma hakkına sahip oldukları İslam'ın ilk devrindeki uygulamalarda gözükmektedir. Kadının politik konularda görüş beyan etmesinde bir engel yoktur. Hz. Muhammed siyasi konular da dahil olmak üzere, hanımlarının zaman zaman görüşlerini, eleştirilerini ve tavsiyelerini kabul etmiştir.⁹² Hz. Ömer'in vefatından sonra halife seçimi ile görevlendirilen Abdurrahman Bin Avf, Medine halkının fikirlerine başvurmuştur. Başvurular arasında bazı kadınlar da bulunmaktadır.⁹³ Kişinin herhangi bir konuda fikir sahibi olması, onun bilgili ve tecrübeli olduğunu gösterir. Kadının eğitim-öğretimi konusunda erkeklerden farkı bulunmadığına göre bilgisi ve tecrübesiyle temayüz etmiş bir kadın politik konular da dahil her konuda fikir beyan edebilir.⁹⁴ Ayrıca kadının politikada aktif olmasını engelleyecek cinsiyetinden kaynaklanan bir ehliyetsizliği söz konusu değildir. Kadın, politik faaliyetlere aktif olarak katılabilir, yerel ve genel seçimlerde aday olabilir.⁹⁵

İslam, kadını gerektiği zaman kendini savunacak ve erkeklerin görüşlerinin yanlışlıklarını ortaya koyabilecek seviyeye getirmiştir.⁹⁶ Toplumun en küçük yapı taşı olma durumundaki ailenin temelini oluşturan kadının, ailenin sağlam temeller üzerine oturtulmasındaki rolü çok büyüktür. İslam kadını aile noktasında mübarek ve şerefli

⁸⁹ Mümtehine Suresi, 12. ayet

⁹⁰ Rıza Savaş, **Hz. Muhammed Devrinde Kadın**, İstanbul, Ravza Yayınları, 1992, s.173

⁹¹ Ebu Davut, **Sünen-i Ebu Davut**, Çev. Necati Yeniçel ve diğerleri, Şamil Yayınları, İstanbul, 1988; **Talak**,19

⁹² Buhari, **Sahihi Buhari**, Çev. Mehmet Sofuoğlu, Üçgen Yayınları, İstanbul, 1990, **Surut**,15

⁹³ Topaloğlu, **a.g.e.**, s. 280.

⁹⁴ Aktan, **a.g.m.**, ss.255-268.

⁹⁵ Aktan, **a.g.m.**, ss.255-268.

⁹⁶ Savaş, **a.g.e.**, ss.263

kılmıştır.⁹⁷ Avrupa hukuku yakın zamana kadar kadını, yukarıda saydığımız haklardan mahrum etmiştir. İslam'ın kadına verdiği bu hakları, Avrupalı kadın on iki asır sonra elde etmiştir.

4. MODERN DÜNYADA DİN ALGISI

Kökeni Latince “modernus” kelimesine dayanan ve “günümüze, çağa ait olan, onu çağrıştıran” gibi anlamlara gelen “modern” terimi, eski ve geleneksel olana karşı yeniliği ifade etmektedir. Modernleşme ise eski zamanların toplum tipinden günümüzdeki toplum tipine doğru bir değişme anlamına gelmektedir. Modernleşmeyle sanayileşme arasında sıkı bir ilişki vardır. Sanayileşmenin dinamiğinde ise bilim ve teknoloji yatmaktadır. Bu iki kavrama dayalı olarak şöyle bir tanım yapılabilir: Bilim ve teknolojiye dayalı olarak toplumun içsel olarak farklılaşması ve karmaşıklaşma süreci.⁹⁸

Modern, çağdaş, yeni anlamlarına gelmektedir. Fransızcadan dilimize geçmiştir. Modern kelimesinin eski bir tarihi olmakla birlikte, Batı dillerinde ancak Ortaçağ'dan sonra yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Eski ile çağdaşı ayırt etmek üzere kullanılan modern kavramı, modernizm şeklinde bir düşünce sisteminin adı olarak XVII. yüzyılda ortaya çıkmış ve kullanımı aydınlanmacı düşünürlerce desteklenmiştir.

Modern kavramı çerçevesinde kullanılan modernlik “genel olarak bir uygarlığın kendi gelişim çizgisi içinde görece en son dönemde geliştirdiği, özel olarak da Batı uygarlığının Rönesans ve Aydınlanma dönüşümünden sonra kazandığı kültürel değer ve sosyal ilişkilerin özümsemesi ile ortaya çıkan yaşam tarzı” olarak tanımlanmaktadır.⁹⁹ Bu tanımlar ışığında modern; “Orta Çağ'ın skolastik anlayışından kurtulup Rönesans ve Aydınlanma ile aklın ürünü olan rasyonel bilim anlayışı ve yönteminin her alana uygulanmasını, Tanrı yerine insanı merkeze alan felsefi anlayışı savunur.”¹⁰⁰

Modernleşme, genelde tarımsal üretimden endüstriyel üretim tarzına geçişin getirmiş olduğu genel toplumsal değişiklikleri kapsamakta; özelde ise, bu tarihsel süreci daha erken devirlerde yaşamış olan ABD ve sanayileşmiş Batı toplumlarının izinden giderek onların sahip olduğu kurum değer ve sistemlere sahip olabilmek amacıyla sosyal,

⁹⁷ İbn-i Mace, **Nikah**, 50.

⁹⁸ Sezgin Kızılcılık -Yaşar Erjem, **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü**, Saray Kitabevleri, İzmir, 1996, s.299.

⁹⁹ Ömer Demir ve Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ağaç Yay., İstanbul, 1992, s.251.

¹⁰⁰ Murat Tazegül, **Modernleşme Sürecinde Türkiye**, Babil Yay., İstanbul, 2005, s.18.

Demir ve Acar, s.71

siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda yapılan düzenlemeleri kapsar.¹⁰¹ Bu açıdan bakıldığında modernleşme, Türkiye gibi doğu toplumlarında “Batılılaşma” ile aynı anlama gelir.¹⁰² Konuyla ilgili olarak Berger, modernliğin üstün addedilmesini, Batı’nın kendisini diğer medeniyetlerden üstün tuttuğuna inandıkları gelişme fikrine bağlamakta ve Batı’nın bu ‘kayırmacı’ tutumunu bilimsel açıdan eleştirmektedir.¹⁰³

Söz konusu önyargılar ve değersel yaklaşımlar bir tarafa bırakıldığında modernleşme ile “teknolojik ilerleme” ve “dönüşüm” arasında ilişki olduğu, yaşanan hayatta net bir şekilde görülebilmektedir. Söz konusu dönüşüm, yaşamın her alanına etki ettiği gibi, insanın bilinç durumunda, inanç ve değer dünyasında, hatta duygusal hayatında da köklü değişimleri beraberinde getirmiştir.

Copernick’in, insanı kozmolojik açıdan yani evrendeki yeri açısından tahtından indirdiği gibi, Darwin’de biyolojik tahtından indirmiş ve adeta “sen özel bir tasarım değilsin” demiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda, Max Weber’in “Dünyanın dinsel anlamını kaybetmesi” olarak adlandırdığı durum gerçekleşmiştir.¹⁰⁴ Dünya genel dinsel anlamını yitirmiştir. Hemen hemen her dinde benzeri bir yaklaşımın olduğu ve Yahudi bir din adamının "yeryüzünde tek bir çer çöp bile yoktur ki gökyüzünde onu koruyan bir melek olmasın” şeklinde dillendirdiği bu ilahi evren, modernlikle yerini boş, soğuk ve matematiksel bir düzen olan evrene bırakmıştır. Konuya böyle yaklaşılması fizikçiye pek yardımcı olmasına rağmen, geri kalan ve çok sayıda diğer insanlara ise ürperti ve korku vermektedir.

Modern toplumda din ise; modernizmin “dini tamamen devre dışı bırakma”, “dini son derece marjinalleştiren bir gözle dünyayı, hayatı değerlendirir hale gelme” anlamındaki sekülerleşmeye¹⁰⁵ neden olacağı düşünülmüştür.

Genel olarak bakıldığında, geleneksel din anlayışının gerilemesi, dinin kurumsal niteliğinin zayıflaması, kişiden kişiye değişen din anlayışlarının ortaya çıkması, dinin ibadet boyutunun geri plana itilmesi, yeni din ve mezheplerin doğması modernliğin etkisi olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁶ Modernliğin bir sacayağı olarak

¹⁰¹ Demir ve Acar, **a.g.e.**, s.71

¹⁰² Zeki Arslantürk, **Kutsalın Dönüsü ~Yeni Toplum Arayışları~**, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 1998, s.12.

¹⁰³ Berger, **Modernleşme ve Bilinç**, Çev.Cevdet Cerit, Pınar yay., İstanbul 1985, s. 14

¹⁰⁴ Adil Çiftçi, Robert J. Wuthnow; P.L. Berger, **Din ve Modernlik, Toplum Bilim Yazıları I**, der. ve Çev. Adil Çiftçi, Ankara Okulu Yayınları, Ankara,2002, s. 47.

¹⁰⁵ Berger, **a.g.e.**, s.13.

¹⁰⁶ Arslantürk- Amman, **a.g.e.**, s.419

değerlendirebileceğimiz sekülerleşmeyle, evrendeki ilahi bütünlük ve anlam kaybolmaya başladı. Bu noktada insan evrende gerçekten yapayalnız kaldı. Tanrı'dan ve meleklerden epeyce uzaklaştırıldı.¹⁰⁷

Sekülerleşme tezine göre, modern toplumda din gerileyecek ve dinin daha önce kabul gören sembol, doktrin ve kurumları prestij ve nüfuz kaybına uğrayacaktı.¹⁰⁸ “Modern”le “seküler”i özleştiren sosyal bilimciler¹⁰⁹ ve Batılı entelektüellere göre dinin sonu yaklaşmaktaydı. Dinin sonunun yaklaştığını öngören bu kişiler bu durumu bir öngöründen, bir faraziyeden öteye taşıyarak bu fikri kutsallaştırmışlardır. Bu yüzden modern toplumların sekülerleşecekleri düşüncesi bir “teori” olmaktan çıkıp, bir “ideoloji” haline dönüşmüştür.

J.Michelet'in ifadesiyle, “İnsanlık, Tanrısını yazılı olarak elde bulundurduğuna memnundu, fakat onda bulunduğu yüz türlü şekillerden hayrete düşmüş, adeta ürkmüştü. Tanrının birinci vasfı olan vahdet ve değişmezlik, bu nihayetsiz değişikliklerle uyumsuz görünüyordu.¹¹⁰ Çünkü Tanrının yerini ona ait vasıfları taşıyan ve insanlara kendisinin her şeyi yapabileceğini düşündürten, modernizm ve sekülerizm hareketleri gibi çok çeşitli ideolojiler alıyordu.

Bahsettiğimiz sekülerleşme süreci topluma zorla yaptırılmayacak, zira modern toplum, bu süreci kendiliğinden zaten yaşayacaktır. Modern toplumun sekülerleşmeyi yaşayacağına o kadar fazla inanılmıştır ki yaklaşık üç asırdır sosyal bilimciler ve Batı'nın seçkin entelektüelleri hep dinin sonunun yaklaştığını vaat edip durmuşlardır. Her nesil, gelecek birkaç on yıl veya biraz daha uzun bir süre içinde insanların artık tabiatüstü inançları terk edeceklerini çok emin şekilde öngörmüşlerdir. Bu öngörü 18. yüzyılın başlarında o kadar güçlüydü ki, 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde modernitenin dine tamamen galip geleceği ve dinin ebediyen yeryüzünden silineceği iddia ediliyordu. Bu köklü değişimin, bireylerin dini düşünce, yaşama ve inanma biçimleri üzerinde etkili olacağını düşünmekteydiler. Yani mutlak bir sekülerizmle, dinin ortadan kalkacağını ve sonunda toplumdan tamamen kapı dışarı edileceğini düşünüyorlardı. Bütün bu öngörülerin yanında insanın durumu ise şu şekilde açıklanıyordu: “Tanrı ile evren arasındaki uyumsuzluğu, insanın kendisi, doğa ve toplum üzerindeki “Tanrısal

¹⁰⁷ Çiftçi, Wuthnow; Berger, **a.g.e.**, s.55

¹⁰⁸ W. H. Swatos ve K. J.Christianos “**Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni**”, s.101.

¹⁰⁹ Ali Köse, **a.g.e.**, s.151.

¹¹⁰ Jon Michelet, **Rönesans**, Çev.Kazım Berker, MEB yay., İstanbul, 1989,s.81.

otorite”yi devre dışı bırakarak, kendini evrenin “efendisi” olarak öne çıkarmayla, meseleleri çözüme yoluna gitmiştir.”¹¹¹

Sonraki yıllarda “sekülerleşme kahinleri” modernizmin dine galip geleceği hususundaki inançlarını devam ettirmekle birlikte tarih verme konusunda daha temkinli davranmaya başlamışlardı. 19. yüzyıl aydınları her gün dinin devrinin geçtiğini, inancın bir sanrı veya çocukluk illeti olduğunu, tanrıların nihayet bulup tahrip edildiklerini anlatmak için adeta birbirleriyle yarışa girişmişlerdi. Bu yarıştaki kahinlerin önceki nesil kahinlerden farkı, dinin yok olacağıyla ilgili tarih vermeyip sadece “yakında” demekle yetinmeleriydi.¹¹² 20. yüzyılın başlarında da bu “yakında” ifadesi, yüzyılın ortalarında, dini çöküş “başladı” veya “devam ediyor” biçimine dönüştü. “Dinin evrimsel geleceğinin ölüm olduğu” fakat bu sürecin “birkaç yüzyıl alabileceği” söylenmeye başlandı.¹¹³ Fakat 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ve hala dinin toplum yaşamını terk etmediği görülünce sekülerizm teorisi de ciddi eleştirilere tabi tutulmaya başlandı.

Günümüzde ise artık yeni bir söylem güç kazandı: “Kutsalın dönüşü”.¹¹⁴ Hatta bunun ötesinde zaten kutsalın hiçbir yere gitmediği, toplum ve birey hayatında hep var olduğu,¹¹⁵ sekülerizmi savunanların teorilerinin hep masa başında kaldığı, kesinlikle ampirik (tecrübi, deneysel) araştırmalarla desteklenemediği¹¹⁶ ifade edilmeye başlandı. Aslında “kutsal” hiçbir yere gitmemişti. Tanrı’nın öldüğü iddiaları sadece abartılı söylentilerden ibaretti. Dinin etkisi azalsa da, din kesinlikle kaybolmanın eşiğinde değildir ve büyük farklılıklar göstererek de olsa modern dünyada varlığını devam ettirmektedir.¹¹⁷

Modern toplumların sekülerleşeceği tezinin önde gelen savunucusu olan Avrupalılar aslında geçmişte de dindar olmamışlardır. Hatta Avrupa’nın Hıristiyanlıktan uzaklaşmasının söz konusu olamayacağı, zira tam anlamıyla Hıristiyan bir Avrupa’nın aslında hiç var olmadığı bile öne sürülmektedir. Avrupa’nın Hıristiyanlaşma süreci daha 10. yüzyılda bile tamamlanmamıştır. Hıristiyanlaşan Kuzey Avrupa toplumları eski

¹¹¹ Ulrich İm Hof, *Avrupa’da Aydınlanma*, Çev. Şebnem Sunar, Literatür Yay., İstanbul, 1995, ss.160-172.

¹¹² Stark, ss.34-35.

¹¹³ Stark, ss. 35-36.

¹¹⁴ Arslantürk, **a.g.e.**, s.20

¹¹⁵ Köse, **a.g.e.**, “Sunuş”, s.7.

¹¹⁶ Swatos ve Christiano, **a.g.e.**, s.97.

¹¹⁷ Giddens, **a.g.e.**, s.488.

putperest inançlarını da yeni dinlerinin içine yerleştirmişlerdir ve Kuzey Avrupa’da Hıristiyanlığa bağlılık hiçbir zaman büyük kitlelerin katılımını sağlayacak kadar içten olmamıştır. Bu anlamda Avrupa zaten hiçbir zaman bir “inanç çağı” yaşamamış ve dini katılım seviyesi Avrupalılarda her zaman düşük seviyede kalmıştır. O zamanki insanların kiliseye devamlarının altındaki en önemli sebep de ibadetten ziyade buraların bir sosyal aktivite alanı olarak kullanılması olmuştur.¹¹⁸

Yukarıda saydığımız tarihsel sebeplerle Avrupa’da kurumsal (kiliseye mensubiyet ve devam etme anlamında) dindarlığın azaldığı bir gerçektir. Ancak öznel dindarlık hala yüksek seviyedeki yerini korumaktadır. Bu açıdan bir ülkeyi, o ülke insanının büyük çoğunluğu Tanrı’ya inandığı halde oldukça sekülerleşmiş bir ülke olarak tanımlamak doğru değildir.¹¹⁹ Avrupa’nın inanç coğrafyasına baktığımızda dini pratiklere katılım az olsa da bütün Avrupa ülkelerinde Tanrı inancı % 50’nin üzerindedir.¹²⁰ Avrupa’nın % 70’i Tanrı’ya inanmaktadır.¹²¹

Ayrıca insanlar sekülerleşme süreciyle uzaklaşmış oldukları dini duygularının ve Tanrı inancının yerine yeni inançlar koymuşlardır. İnsanda var olan inanma ihtiyacı, bu sefer kendini değişik biçimlerde ifade etmeye yönelmiştir. Mesela Batı dünyasında yaygınlaşmaya başlayan bir öğreti ve dini bir içerik taşıyan “meditasyon” ve “yoga” seanslarını da yine dini değerlerin azalmasıyla oluşan boşluğun doldurulma çabaları olarak görebiliriz. Ayrıca günümüzde “reenkarnasyon” veya “büyü” gibi tabiatüstüne yönelik inançların varlığı da sekülerleşme düşüncesinin gerçekleşmediğini göstermektedir.¹²²

Bu şekilde Avrupa’nın Hıristiyanlıktan uzaklaşması sekülerleşme anlamı taşımaz. Sekülerleşme tabiatüstünü tamamıyla terk etmeyi gerektirir. Yoksa tabiatüstü bir varlığa inançtan diğerine yönelme sekülerizmi doğurmaz. Bu açıdan Avrupa’da “dini bir değişim” olmakta ve bu da değişimin gerçekleştiği toplum için yeni sonuçlar doğurmaktadır. Fakat bu durum sekülerizm değildir.¹²³ Günümüzde dindeki değişim rüzgarını tespitite Batı’da ortaya çıkan Yoga ve Transandantal Meditasyon, Krisna ve İlahi Işık Misyonu ile Moonculuk; Sayntoloji ve Feminist Kahincilik gibi yeni dini

¹¹⁸ J. Wach, **Din Sosyolojisi**, Çev. Ünver Günay, MÜİFVY., İstanbul, 1995, s.85.

¹¹⁹ Stark; s.42-43.

¹²⁰ Ü. Günay, “Modern Sanayi Toplumlarda Din: I”, EÜİF Der., Sayı 3, Kayseri, 1986, ss.55-88.

¹²¹ Grace Davie, **Modern Avrupa’da Din**, Çev. Akif Demirci, Küre Yay., İstanbul, 2005, s.27.

¹²² Stark, s.58.

¹²³ Swatos ve Christiano, s.114.

hareketler ve bazı Yeni Hıristiyan Sağ'ı gibi Hıristiyan fundamentalistleri ve evangelik hareketler önem taşımaktadır.¹²⁴

Bu da göstermektedir ki modernite dini yok edememektedir. Din farklı şekillere bürünerek insan hayatına girmeye devam etmektedir. Ali Köse'nin İngiliz Mühtediler üzerine yaptığı araştırma da bunu destekler mahiyettedir. Bu kişiler modern hayatın istekleriyle kolayca uzlaşan ve sahip olduğu değerleri hiçe sayan, bu yüzden de insanları yönlendirecek manevi kapasiteden yoksun bir din istememektedirler.¹²⁵ Modern yaşam, değişim ve dinamizmi teşvik etmekte ve bu açıdan dinin durağan bir noktada sabitlendiğini düşünerek onu eleştirmektedir. Bu açıdan din "gericilik"le eş anlamlı tutulup, iman dolu bir yaşam çağın dışında kalmakla itham edilebilmektedir. Bu nedenle modern dünyada dine dönük her yöneliş aşağılayıcı bir "fundamentalizm" damgası yemektedir. Halbuki fundamentalizm kavramı çağdaş toplumlarda kazandığı anlam itibarıyla negatif imalar taşısa da, temelde "öze dönüş" anlamında pozitif bir anlam taşımaktadır.¹²⁶ Bu açıdan günümüzdeki dine yönelik hareketlerini "fundamentalizm" olarak görmektense, "öze dönüş" olarak görmek daha doğru olacaktır.

Günümüzde yaşanan modernizmin dinlerin yorum ve uygulamasında belli değişikliklere yol açtığı da muhakkaktır. Bu açıdan modern hayatta dinlerin terkine neden olan önemli bir sebep de çağın şartlarına uyum sağlayamamalarıdır. Çağın şartlarına uyumdan kastımız dinin bütün doktrinlerinin insanların hevesleri uğruna Hıristiyanlıkta olduğu gibi değiştirilmesi değildir. Zira bu durumu, yukarıda belirttiğimiz gibi, o dine mensup olanlar da istememektedir. Buradaki kastımız dinin belli bir esnekliğinin olabilmesidir. Batılıların da ifadesiyle İslam bu esnekliğe sahip bir dindir.¹²⁷ İslam'da bir hukuk prensibi haline gelmiş "Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü"¹²⁸ (zamanın değişmesi ile dini hükümlerin değişebileceği) anlayışı vardır. Bu da modern dünyanın İslam'a yönelttiği tehdidi azaltmaktadır. Bu esnekliğe sahip olamayan dinler ise mensupları tarafından çağımızda uygulanamaz bulunduğu için terk edilmektedir.

¹²⁴ Adnan Aslan, "20. Yüzyıl, Küreselleşme ve İslam", *Bilgi ve Düşünce*, Yıl 1, Sayı 2, Kasım, 2002, s.22.

¹²⁵ Ali Köse, *a.g.e.*, ss.208-211

¹²⁶ Temel Yeşilyurt, "Globalleşen Dünyada Dinin Anlamı", İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu ~Bir Kelam Problemi Olarak Din-Dünya İlişkisi~, GÜİFY., Çorum, 2003, s.135.

¹²⁷ Stark, s.63.

¹²⁸ Mecelle, madde 39, Ali Himmet Berki (Haz.), *Açıklamalı Mecelle*, 2. Baskı, Hikmet Yay., İstanbul, 1979, s.22.

Aynı şekilde, modernizmin iddialarından olan, eğitim ve bilgi seviyesi arttıkça dinin gerileyeceği iddiası İslam coğrafyası için geçerli olmamaktadır. Müslümanlar üzerinde yapılan araştırmalar dini bağlılığın eğitim ve mesleki prestijle olumlu biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalar, günümüzdeki inanışların aksine, üniversite okuyanların veya iyi bir mesleki statüye sahip olanların, günlük namazlarını kılmalarının, zekat vermelerinin ve oruç tutmalarının, az eğitilmiş veya mesleki statüleri düşük seviyede olanlara göre daha muhtemel olduğunu göstermektedir.¹²⁹ Düşük seviyede eğitime sahip olanlarda, aslında dini saiklerle yapıyor gibi gözükten davranışların ardında sosyal baskı, gelenek, alışkanlık, aile tarafından zorlanma gibi başka unsurların da etkili olabildiği, fakat eğitim arttıkça bu davranışların sadece din adına yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan eğitim dinin daha şuurlu yaşanmasını sağlamaktadır. Yoksa kişileri dinden uzaklaştırmamaktadır.

Ayrıca, bilimin gelişmesi dinin önemini ortadan kaldırmanın ötesinde, sebep olduğu rahatsızlıklar ve yeni soru(n)lar nedeniyle dine olan ilgiyi daha da artırmıştır. Bilim, dini ortadan kaldırmanın ötesinde, dinin hızlı bir şekilde yayılmasına imkan sağlayacak yeni sebepler ortaya çıkarmaktadır: Nükleer felaket tehlikesi, kirliliğin yaşamı tehdit edecek boyuta ulaşması, kalabalıkların ortasında yapayalnız kalma korkusu, biten dostluklar, aşılması güç zorluklar vb. Bu yeni hastalıklarla baş edebilmek için din, insanlara sosyal ve psikolojik destek sunmaktadır.¹³⁰

Bu da göstermektedir ki, Pozitivist-Rasyonalist ilim adamlarının ileriye sürmüş oldukları modernleşme ve sekülerizm teorileri bir teoriden ve gerçekliği olmayan bir ideolojiden daha ileriye gidememiştir. Dinin fonksiyonunu azaltmak bir yana, insanların içindeki dini eksiklikleri anlamalarına daha fazla yardımcı olmuş ve beklenilenin aksine dine yönelik, dinin küresel planda önemi ve etkisi giderek artmıştır.

Her toplum, birçok iç ve dış etkenler ve dinamikler altında, sürekli değişmektedir. Bu açıdan değişim insan topluluklarının en temel karakteristiğini oluşturmaktadır.¹³¹ Aynı zamanda her değişim, değişimin hızına ve ritmine bağlı olarak az ya da çok, ama daima sancılı bir süreçtir. Modernleşmeyle birlikte bu değişimin temposu artmıştır.¹³² Onun için modernizmin getirdiği yenilikler ilk

¹²⁹ Stark, s.63

¹³⁰ Adnan Aslan, "20. Yüzyıl, Küreselleşme ve Din", Köprü Der. Kış 2002, s.70.

¹³¹ Günay, **Din Sosyolojisi**, s.24.

¹³² M. Tayfun Amman, **Kadın ve Spor**, Morpa Kültür Yay., İstanbul, 2005, s.17.

zamanlarda daha çok olmak üzere dinle çatışmış gibi algılanmıştır. Fakat zaman geçtikçe bu çatışmanın dozajı azalmakta ve modernizm ile din uyumlu bir sürece girmeye başlamaktadır.

Her ne kadar modern öncesi toplumlarda din ekonomik, sosyal, siyasal ve bilimsel bütün alanları kuşatırken, modern toplumlarda dinin sosyal alandaki etkisi zayıflamış olsa da,¹³³ öznel olarak kişilerdeki dinin varlığı hala güçlü biçimde devam etmekte ve ortaya “evde din” anlayışı çıkmaktadır.¹³⁴ Onun için 21. yüzyılda dinin (bireysel anlamda) azalacağını düşünmek için hiçbir sebep yoktur.¹³⁵

Kısaca, dinin geçmişi insanlık tarihi kadar eski olduğuna göre, geleceği de insanlık kadar uzun ömürlü olacaktır. Artık sosyologları ilgilendiren sorun, dinin ortadan kalkıp kalkmayacağı değil, dinin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinin hangi hal ve şartlarda azalacağı veya artacağıdır. İnsanların daha sonraki tarihlerde dine uzak kalmaları kadar dindar olmaları da mümkündür.¹³⁶

---

¹³³ Adnan Aslan, “20. Yüzyıl, Küreselleşme ve Din”, s.70.

¹³⁴ Stark, s.58.

¹³⁵ Berger, “Sekülerizmin Gerilemesi”, s.24.

¹³⁶ Erol Güngör, *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken yay., 1987,s.175-176.

II. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin genel dini tutum algısı, inanç ve ibadet algı düzeyleri ve bu düzeylerinin yaş, medeni durum, doğum yeri, gelir düzeyi, akademik kariyer, kendisini Feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, siyasi partiye ve mesleki derneğe üyelik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair elde edilen veriler incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Birinci bölümde araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin kişisel özellikleri ile ilgili bulgular verilmiştir. Son bölümde ise akademisyenlerin belirtilen algı düzeyleri ve elde edilen bulguların *t-testi ve varyans analizleri (anova) testleri* yapılmıştır.

1. ARAŞTIRMAYA KATILAN KADIN AKADEMİSYENLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin kişisel özellikleri verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Grupları	N	%
20-30	23	46,0
31-40	18	36,0
41-50	9	18,0
Toplam	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin % 46'sı (23) 20-30 yaş aralığında, % 36'sı (18) 31-40 yaş aralığında, % 18'i (9) ise 41-50 yaş aralığındadır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	N	%
Bekarım.	25	50,0
Evliyim, dini nikahım var.	25	50,0
Toplam	50	100,0

Medeni durum bakımından katılımcılarımızı incelediğimizde; yarısının (%50'si) bekar, yarısının da (%50'si) evli ve dini nikahlı olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Akademik Kariyere Göre Dağılımı

Akademik Kariyer	N	%
Profesör Doktor	1	2,0
Doçent Doktor	3	6,0
Yardımcı Doçent Doktor	6	12,0
Araştırma Görevlisi Doktor	5	10,0
Araştırma Görevlisi	15	30,0
Öğretim Görevlisi	7	14,0
Uzman	3	6,0
Okutman	10	20,0
Toplam	50	100,0

Katılımcılarımızı akademik kariyer açısından incelediğimizde; %30'unun (15) araştırma görevlisi, %20'sinin (10) okutman, %14'ünün (7) öğretim görevlisi, %12'sinin(6) yardımcı doçent doktor, %10'unun (5)araştırma görevlisi doktor, %6'sının(3) uzman, %2'sinin (1) profesör doktor ve %6'sının (3) da doçent doktor olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Doğum Yerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	N	%
Büyükşehir	5	10,0
İl	29	58,0
İlçe	9	18,0

Kasaba	3	6,0
Köy	4	8,0
Toplam	50	100,0

Kadın akademisyenlerin doğum yerlerine baktığımızda; yarıdan fazlasının yani %58'inin (29) doğum yerinin il olduğu, %18'inin (9) ilçe, %10'unun (5) büyükşehir, %8'inin (4) köy, %6'sının(3) da kasaba olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Gelir Düzeyi	N	%
1500 - 2000 TL	26	52,0
2001 - 2500 TL	19	38,0
2501 - 3000 TL	3	6,0
3001 TL ve yukarısı	2	4,0
Toplam	50	100,0

Kadın akademisyenlerin gelir düzeylerine baktığımızda da; katılımcıların %52'sinin (26) aylık gelir düzeyi 1500-2000 TL aralığında, %38'inin (19) 2001-2500 TL aralığında, %6'sının (3) da 2501-3000 TL aralığında , %4'ünün (2) de 3001 TL ve yukarısında olduğunu görürüz. Bu da kadın akademisyenlerin orta ve üst düzeyde bir gelire sahip olduğunu göstermektedir,

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Kendisini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre Dağılımı

Kendisini Feminist olarak görme	N	%
Evet	11	22,0
Hayır	39	78,0
Toplam	50	100,0

Araştırmamızda kadın akademisyenlere kendilerini feminist olarak görüp görmediklerini sorduk. Katılımcıların %78 (39) gibi büyük bir çoğunluğu kendilerini

Feminist olarak görmediklerini, %22'si (11) de kendilerini feminist olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Dağılımı

Sivil Toplum Faaliyetine Katılma	N	%
Düzenli olarak katılıyorum	7	14,0
Ara sıra katılıyorum.	16	12,0
Çok az da olsa katılıyorum.	10	20,0
Hiç katılmam.	27	54,0
Toplam	50	100,0

Herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetlerine katılma konusunda katılımcılarımızı değerlendirdiğimizde; %54'ünün (27) hiçbir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılmadığını, %20'sinin (10) çok az da olsa katıldığını, %12'sinin (6) ara sıra katıldığını, %14'ünün (7) de düzenli olarak katıldığı görmekteyiz.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Olma Durumuna Göre Dağılımı

Siyasi Partiye Üyelik	N	%
Evet	4	8,0
Hayır	46	92,0
Toplam	50	100,0

Herhangi bir siyasi partiye üye olma konusunda kadın akademisyenlerin büyük çoğunluğu %92'si (46) herhangi bir siyasi partiye üye olmadığını, %8'i (4) ise üye olduğunu belirtmiştir. Bu da kadın akademisyenlerin büyük çoğunluğunun fiili olarak siyasete uzak durduklarını göstermektedir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Kadın Akademisyenlerin Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre Dağılımı

Mesleki Derneğe Üyelik	N	%
Evet	20	40,0
Hayır	30	60,0
Toplam	50	100,0

Araştırmamızda kadın akademisyenlerin %60'ının (30) herhangi bir mesleki derneğe üye olmadığı, %40'ının (20) da üye olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. ARAŞTIRMAYA KATILAN KADIN AKADEMİSYENLERİN DİN ALGILARINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde, Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesinde görev yapan kadın akademisyenlerin genel dini tutum algısı, inanç ve ibadet algı düzeyleri ve bu düzeylerinin yaş, medeni durum, akademik kariyer, doğum yeri, kendisini feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, gelir düzeyi, her hangi bir siyasi partiye ve mesleki derneğe üyelik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair elde edilen veriler incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 10. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi (Anova)

Genel dini tutum	Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	S
	20-30	23	3,0587	,21880
31-40	18	3,0472	,21177	
41-50	9	2,9500	,29262	
Total	50	3,0350	,22952	

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “Genel Dini Tutum Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin yaşa göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

Genel dini tutum		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,081	2	,040	,758	,474
	Grupiçi	2,501	47	,053		
	Toplam	2,581	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve yaşları arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(2-47)=0,758$, $p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır

Bu bulgu, yaş faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dinin Tutum Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 12. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi (Anova)

Genel dini tutum	Akademik Kariyer	N	$\bar{X}$	S
	Doçent Doktor	2	2,8750	,53033
	Yrd. Doçent Doktor	7	2,9857	,19303
	Araştırma Görevlisi Dr.	5	3,0200	,28853
	Araştırma Görevlisi	15	3,0533	,25317
	Öğretim Görevlisi	8	3,0875	,23867
	Uzman	3	2,8333	,14434
	Okutman	10	3,1000	,12693
	Toplam	50	3,0350	,22952

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “Genel Dini Tutum Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin akademik kariyerine göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 13. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi Sonuçları

ANOVA

Genel dini tutum		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,261	6	,043	,805	,572
Grupiçi	2,321	43	,054			
Toplam	2,581	49				

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve akademik kariyerleri arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(6-43)=0,805$, $p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır

Bu bulgu, akademik kariyer faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 14. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Medeni Duruma Göre T-Testi Sonuçları

Genel dini tutum	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evliyim, dini nikahm var	25	3,0460	,22543	48	,336	,738
Evli değilim.	25	3,0240	,23766				

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin medeni durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve medeni durumu arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48)=,336$, $p>.05$]. Evli olan akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,046$ iken evli olmayan akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,024$ ’tür. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, medeni durum faktörünün, kadın akademisyenlerin “Genel dini tutum algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 15. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Doğum Yerine Göre T-Testi Sonuçları

Genel dini tutum	Doğum Yeri	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
	İl	30	3,0050	,24577	44	-1,114	,271
	Diğer	16	3,0813	,16317			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin doğum yerine göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve doğum yeri arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(44)=-1,114$ $p>.05$]. Doğum yeri, yerleşim merkezi olarak il olan akademisyenlerin “Genel Dinin Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,005$ iken doğum yeri yerleşim merkezi olarak ilden farklı olan akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,081$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, doğum yeri faktörünün, kadın akademisyenlerin “Genel dini tutum algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 16. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Kendini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Genel dini tutum	Feminist Olarak Görme	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evet	11	3,0636	,19505	48	,465	,644
	Hayır	39	3,0269	,24002			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin kendilerini feminist olarak görme durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve kendisini feminist olarak görme arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48)=,465$ $p>.05$]. Kendisini feminist olarak gören akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,063$ iken kendisini feminist olarak görmeyen akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,026$ ’dır. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, kendisini feminist olarak görme faktörünün, kadın akademisyenlerin “Genel dini tutum algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 17. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Genel dini tutum	Mesleki Derneğe Üyelik	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	evet	21	3,0476	,25811	48	,328	,744
	hayır	29	3,0259	,21070			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin herhangi bir mesleki derneğe üye olma durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve herhangi bir mesleki derneğe üyelik arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48)=,328$ $p>.05$]. Herhangi bir mesleki derneğe üye olan akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,047$ iken üyeliği bulunmayan akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,025$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir mesleki derneğe üyelik faktörünün, kadın akademisyenlerin “Genel dini tutum algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 18. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Genel dini tutum	Siyasi partiye üyelik	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evet	2	2,9250	,45962	48	-,688	,495
	Hayır	48	3,0396	,22336			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin herhangi bir siyasi partiye üye olma durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki

ortalama puanları ve herhangi bir siyasi partiye üyelik arasında anlamlı bir fark yoktur [t(48)= ,688 p>.05]. Herhangi bir siyasi partiye üye olan akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=2,925$ iken üyeliği bulunmayan akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,039$ ’dur. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir siyasi partiye üyelik faktörünün, kadın akademisyenlerin “Genel dini tutum algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 19. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi (Anova)

Genel dini tutum	Gelir düzeyi	N	$\bar{X}$	S
	1500-2000TL	28	3,0607	,17917
	2001-2500TL	18	3,0111	,28209
	2501-3000TL	2	3,0500	,00000
	3001TL- +	2	2,8750	,53033
	Toplam	50	3,0350	,22952

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “Genel Dini Tutum Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin gelir durumuna göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 20. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Gelir Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Genel dini tutum		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,080	3	,027	,493	,689
	Grupiçi	2,501	46	,054		
	Toplam	2,581	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve gelir durumu arasında anlamlı bir fark yoktur [F(3-46)=0,493, p>.05]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, gelir durumu faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 21. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi (Anova)

Genel dini tutum	Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma	N	$\bar{X}$	S
	Düzenli olarak katılıyorum	5	2,9200	,34749
Ara sıra katılıyorum.	6	3,2083	,20837	
Çok az da olsa katılıyorum.	11	3,0455	,22411	
Katılmam.	28	3,0143	,20361	
Total	50	3,0350	,22952	

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “Genel Dini Tutum Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumuna göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 22. Araştırmaya Katılanların Genel Dini Tutum Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Genel Dini Tutum		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,260	3	,087	1,715	,177
Grupiçi	2,322	46	,050			
Toplam	2,581	49				

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “Genel Dini Tutum Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumu arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(3-46)=1,715, p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumu faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “Genel Dini Tutum Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 23. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Medeni Duruma Göre T-Testi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evliyim, dini nikahım var	25	2,955 6	,27592	48	-,159	,874
	Evli değilim.	25	2,968 9	,31512			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin medeni durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İnanç Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve medeni durumu arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48) = -,159, p > .05$]. Evli olan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,955$ iken evli olmayan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,968$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, medeni durum faktörünün, kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 24. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Siyasi Partiyeye Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

İnanç Ortalama puanları	Siyasi partiye üyelik	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	evet	2	2,8333	,54997	48	-,631	,531
	hayır	48	2,9676	,28715			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin herhangi bir siyasi partiye üye olma durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve herhangi bir siyasi partiye üyelik arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48) = -,631, p > .05$]. Herhangi bir siyasi partiye üye olan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,833$ iken üyeliği bulunmayan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,967$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir siyasi partiye üyelik faktörünün, kadın akademisyenlerin “İnanç algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 25. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları	Mesleki Derneğe Üyelik	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evet	21	2,9683	,34452	48	,123	,903
Hayır	29	2,9579	,25617				

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin herhangi bir mesleki derneğe üye olma durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İnanç Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve herhangi bir mesleki derneğe üyelik arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48) = ,123$ $p > .05$]. Herhangi bir mesleki derneğe üye olan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,968$ iken üyeliği bulunmayan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,957$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir mesleki derneğe üyelik faktörünün, kadın akademisyenlerin “İnanç algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 26. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Kendini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları	Feminist Olarak Görme	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evet	11	3,0000	,38809	48	,480	,633
Hayır	39	2,9516	,26588				

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin kendilerini feminist olarak görme durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İnanç Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve kendini feminist

olarak görme arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48) = ,480$ $p > .05$]. Kendisini feminist olarak gören akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 3,000$ iken kendisini feminist olarak görmeyen akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,951$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, kendisini feminist olarak görme faktörünün, kadın akademisyenlerin “İnanç algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 27. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Doğum Yerine Göre T-Testi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları	Doğum Yeri	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	il	30	2,9407	,30286	44	-,981	,332
	diğer	16	3,0278	,25174			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin doğum yerine göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İnanç Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve doğum yeri arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(44) = -,981$ $p > .05$]. Doğum yeri, yerleşim merkezi olarak il olan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 2,940$ iken doğum yeri yerleşim merkezi olarak ilden farklı olan akademisyenlerin “İnanç Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 3,027$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, doğum yeri faktörünün, kadın akademisyenlerin “İnanç algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 28. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi (Anova)

İnanç Ortalama Puanları	Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	S
	20-30	23	3,0435	,27369
	31-40	18	2,8951	,29142
	41-50	9	2,8889	,32394
	Toplam	50	2,9622	,29321

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İnanç Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin yaşa göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 29. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,281	2	,141	1,682	,197
	Grupiçi	3,931	47	,084		
	Toplam	4,213	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İnanç Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve yaşları arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(2-47)=1,682$, $p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır

Bu bulgu, yaş faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 30. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi (Anova)

İnanç Ortalama Puanları	Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma	N	$\bar{X}$	S
	Düzenli olarak katılıyorum	5	2,6889	,37185
	Ara sıra katılıyorum.	6	3,2037	,22680
	Çok az da olsa katılıyorum.	11	2,9596	,34524
	Katılmam.	28	2,9603	,23466
	Toplam	50	2,9622	,29321

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İnanç Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumuna göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 31. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası		,724	3	,241	3,180
Grupiçi		3,489	46	,076		
Toplam		4,213	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İnanç Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumu arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(3-46)=3,180, p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumu faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 32. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi (Anova)

İnanç Ortalama Puanları	Gelir düzeyi	N	$\bar{X}$	S
	1500-2000TL	28	3,0437	,27105
2001-2500TL	18	2,8642	,28406	
2501-3000TL	2	2,8889	,15713	
3001TL- +	2	2,7778	,62854	
Toplam	50	2,9622	,29321	

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İnanç Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin gelir durumuna göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 33. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Gelir Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,437	3	,146	1,777	,165
	Grupiçi	3,775	46	,082		
	Toplam	4,213	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İnanç Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve gelir durumu arasında anlamlı bir fark yoktur. $[F(3-46)=1,777, p>.05]$. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, gelir durumu faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 34. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi (Anova)

İnanç Puanları	Ortalama	Akademik Kariyer	N	$\bar{X}$	S
		Öğretim Üyesi	14	2,8889	,33191
		Araştırma Görevlisi	15	2,9704	,30419
		Öğr. Gör. Okutman, Uzman	21	3,0053	,26170
		Toplam	50	2,9622	,29321

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İnanç Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin akademik kariyerine göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 35. Araştırmaya Katılanların İnanç Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi Sonuçları

ANOVA

İnanç Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,115	2	,058	,661	,521
	Grupiçi	4,097	47	,087		
	Toplam	4,213	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İnanç Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve akademik kariyerleri arasında anlamlı bir fark yoktur. [$F(2-47)=0,661$, $p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır

Bu bulgu, akademik kariyer faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İnanç Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 36. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Medeni Duruma Göre T-Testi Sonuçları

İbadet Ortalama Puanları	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evliyim, dini nikahım var	25	3,2933	,47236	48	,739	,463
	Evli değilim.	25	3,1956	,46290			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin medeni durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İbadet Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve medeni durumu arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48)=,739$, $p>.05$]. Evli olan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,293$ iken evli olmayan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,195$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, medeni durum faktörünün, kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 37. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

İbadet Ortalama	Siyasi partiye üyelik	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
-----------------	-----------------------	---	-----------	---	----	---	---

Puanları	Evet	2	2,8889	,94281	48	-1,105	,275
	Hayır	48	3,2593	,44876			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin herhangi bir siyasi partiye üye olma durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve herhangi bir siyasi partiye üyelik arasında anlamlı bir fark yoktur [t(48)= -1,105 p>.05]. Herhangi bir siyasi partiye üye olan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=2,888$ iken üyeliği bulunmayan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,259$ 'dur. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir siyasi partiye üyelik faktörünün, kadın akademisyenlerin “İbadet algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 38. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Mesleki Derneğe Üye Olma Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

İbadet ortalama puanları	Mesleki Derneğe Üyelik	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evet	21	3,2169	,54374	48	-,352	,726
	Hayır	29	3,2644	,40869			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin herhangi bir mesleki derneğe üye olma durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İbadet Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve herhangi bir mesleki derneğe üyelik arasında anlamlı bir fark yoktur [t(48)= -,352 p>.05]. Herhangi bir mesleki derneğe üye olan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,216$ iken üyeliği bulunmayan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,264$ 'tür. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir mesleki derneğe üyelik faktörünün, kadın akademisyenlerin “İbadet algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 39. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Kendini Feminist Olarak Görme Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

İnanç Ortalama Puanları	Feminist Olarak Görme	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	Evet	11	3,1717	,46710	48	-,583	,563
	Hayır	39	3,2650	,46907			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin kendilerini feminist olarak görme durumuna göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İbadet Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve kendini feminist olarak görme arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(48) = -,583$ $p > .05$]. Kendisini feminist olarak gören akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 3,171$ iken kendisini feminist olarak görmeyen akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 3,265$ ’dir. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, kendisini feminist olarak görme faktörünün, kadın akademisyenlerin “İbadet algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 40. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Doğum Yerine Göre T-Testi Sonuçları

İbadet Ortalama Puanları	Doğum Yeri	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
	il	30	3,2259	,50749	44	-,673	,505
	Diğer	16	3,3194	,30598			

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu ortalama puanlarının akademisyenlerin doğum yerine göre t-testi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu bulgulara göre, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerinin “İbadet Algıları” boyutundaki ortalama puanları ve doğum yeri arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(44) = -,673$ $p > .05$]. Doğum yeri, yerleşim merkezi olarak il olan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X} = 3,225$ iken doğum yeri yerleşim merkezi

olarak ilden farklı olan akademisyenlerin “İbadet Algıları” boyutu puan ortalamaları $\bar{X}=3,319$ ’dur. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, doğum yeri faktörünün, kadın akademisyenlerin “İbadet algıları” üzerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 41. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi (Anova)

İbadet Ortalama Puanları	Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	S
	20-30	23	3,3285	,40822
	31-40	18	3,1790	,44793
	41-50	9	3,1605	,63613
	Toplam	50	3,2444	,46549

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İbadet Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin yaşa göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 42. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

İbadet Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,303	2	,152	,690	,506
	Grupiçi	10,314	47	,219		
	Toplam	10,617	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İbadet Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve yaşları arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(2-47)=0,690$ $p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır

Bu bulgu, yaş faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 43. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi (Anova)

İbadet Puanları	Ortalama	Sivil Kuruluşunun Faaliyetine Katılma	Toplum	N	$\bar{X}$	S
		Düzenli olarak katılıyorum	5	2,8444	,69655	
Ara sıra katılıyorum.	6	3,4259	,40623			
Çok az da olsa katılıyorum.	11	3,3232	,50050			
Katılmam.	28	3,2460	,39816			
Toplam	50	3,2444	,46549			

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İbadet Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumuna göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 44. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Herhangi Bir Sivil Toplum Kuruluşunun Faaliyetine Katılma Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

İbadet Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	1,066	3	,355	1,711	,178
Grupiçi	9,551	46	,208			
Toplam	10,617	49				

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İbadet Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumu arasında anlamlı bir fark yoktur [$F(3-46)=1,711, p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma durumu faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 45. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi (Anova)

İbadet Ortalama Puanları	Gelir düzeyi	N	$\bar{X}$	S
	1500-2000TL	28	3,2698	,38303
	2001-2500TL	18	3,2531	,53465
	2501-3000TL	2	3,2222	,62854
	3001TL- +	2	2,8333	1,02138
	Toplam	50	3,2444	,46549

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İbadet Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin gelir durumuna göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 46. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Gelir Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

İbadet Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası	,358	3	,119	,536	,660
	Grupiçi	10,259	46	,223		
	Toplam	10,617	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İbadet Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve gelir durumu arasında anlamlı bir fark yoktur. $[F(3-46)=0,536, p>.05]$. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır.

Bu bulgu, gelir durumu faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 47. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi (Anova)

İbadet Ortalama Puanları	Akademik Kariyer	N	$\bar{X}$	S
	Öğretim Üyesi	14	3,2063	,57794
	Araştırma Görevlisi	15	3,3630	,43333

	Öğr. Gör. Okutman, Uzman	21	3,1852	,40875
	Toplam	50	3,2444	,46549

Araştırmaya katılan akademisyenlerin, “İbadet Algıları” boyutuna ilişkin görüşlerinin, akademisyenlerin akademik kariyerine göre varyans analizi sonuçları yukarıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 48. Araştırmaya Katılanların İbadet Ortalama Puanlarının Akademik Kariyere Göre Varyans Analizi Sonuçları

İbadet Ortalama Puanları		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplararası		,305	2	,152	,694
Grupiçi		10,313	47	,219		
Toplam		10,617	49			

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde “İbadet Algıları” boyutundaki görüşlere akademisyenlerin sahip olma düzeyleri ve akademik kariyerleri arasında anlamlı bir fark yoktur. [$F(2-47)=0,694$, $p>.05$]. Tablo değerleri varyansların eşitliği varsayımına göre alınmıştır

Bu bulgu, akademik kariyer faktörünün, araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin “İbadet Algıları” görüşlerinde farklı etkilere sahip olmadığını göstermektedir.

Tablo 49. Araştırmaya Katılanların İbadetleri Aksatma veya Yapmama Nedeni

Eğer aksattığımız veya yapmadığımız ibadetleriniz varsa bunun sebebi nedir?	N	%
---	---	---

İbadetin gereksiz olduğunu düşünüyorum	3	6,0
Allah yaptıklarımıza değil, kalbimize bakacaktır.	11	22,0
İş yoğunluğundan yapamıyorum	14	28,0
Sonra yaparım diyerek erteliyorum.	14	28,0
Başka	6	12,0
TOPLAM	50	100.0

Katılıcılarımıza niçin ibadet etmediklerini veya ibadetlerini aksattıklarını sorduğumuzda sadece % 6 (3) gibi küçük bir kesim ibadetin gereksiz olduğunu belirtmiştir. Bu soruyu ibadetlerinin tamamını yaptıkları gerekçesiyle cevaplamayanları da ekleyince bu oran düşmektedir. Bu da gösteriyor ki deneklerimizin büyük bir çoğunluğu ibadeti gerekli görmekte ama yapmadıkları ibadetler için çeşitli mazeretler öne sürmektedirler. Bu mazeretlerin başında ise günümüzde oldukça popüler bir kaçış noktası olan “Allah yaptıklarımıza değil kalbimize bakacaktır” düşüncesi gelmektedir. Katılımcılarımız arasında bu düşüncede olanlar % 22 (11)’dir. Eğer Allah yaptıklarımıza değil sadece kalbimize bakacak ise bu ibadetin gereksiz olduğu düşüncesini de destekler. Ama ibadetin gereksiz olduğunu düşünenlerin oranının çok düşük olduğuna bakacak olursak, aslında inanan herkesin, inancın yanında ibadeti de gerekli gördüğünü, fakat bunu yerine getirmemenin oluşturduğu kaygıyı azaltabilmek için “benim kalbim temiz” türünden kaçış yollarına başvurduklarını söyleyebiliriz. Bu kaçış yollarından ikincisini ise % 28 (14) ile “iş yoğunluğu” oluşturmaktadır. Sonra yaparım diyerek ibadetlerini erteleyenlerin oranı ise %28 (14)’tür. Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerden “başka” yanıtını veren %12’lik (6) kesim ibadetlerini yapmamasına veya aksatmasına sebep olarak çocuğunun engel olması, nefesine uyması ve birtakım vesveselere yenik düşmesini göstermişlerdir.

Tablo 50. Araştırmaya Katılanların Dinde Sorunlu Olarak Gördükleri Alanlar

Dinde Sorunlu Olarak Görülen Alanlar		N	%
Hayır		18	36,0
Birden fazla kadınla evlilik.		6	12,0
Kadının mirastan az pay alması		1	2,0
Başka		1	2,0
Birden fazla kadınla evlilik, faizin yasak olması, kadınların başını örtmesi		1	2,0
Birden fazla kadınla evlilik, kadınların başını örtmesi, Kadının mirastan az pay alması		9	18,0
Birden fazla kadınla evlilik ve kadınların başını örtmesi		1	2,0
Birden fazla kadınla evlilik , faizin yasak olması, kadınların başını örtmesi, Kadının mirastan az pay alması		7	14,0
Birden fazla kadınla evlilik, Kadının mirastan az pay alması		6	12,0
TOPLAM		50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %36'sı (18) dinde herhangi sorunlu bir alan görmediklerini belirtmişlerdir. %12'si (6) birden fazla kadınla evlilik , %2'si (1) kadının mirastan az pay alması, %2'si (1) birden fazla kadınla evlilik, faizin yasak olması ve kadınların başını örtmesi, %18'i (9) birden fazla kadınla evlilik, kadınların başını örtmesi ve kadının mirastan az pay alması, %2'si (1) birden fazla kadınla evlilik ve kadınların başını örtmesi, %14'ü (7) birden fazla kadınla evlilik , faizin yasak olması, kadınların başını örtmesi ve kadının mirastan az pay alması, %12'si (6) de birden fazla kadınla evlilik ve kadının mirastan az pay alması konularını dinde sorunlu alanlar olarak gördüklerini belirtmişlerdir. %2'si (1) de başka yanıtını vermiş ve kadının ikinci plana atılması ve dinin kimilerinin hesabına geldiği şekilde yorumlanmasını dinde sorunlu alan olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 51. Araştırmaya Katılanların Başörtüsüyle İlgili Kanaatleri

Başörtüsüyle İlgili Kanaatler	N	%
Müslüman kadın örtünmelidir.	9	18,0
Aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir.	12	24,0
Fanatiklik ve gericiliktir. Atatürk devrimlerine ve çağdaş dünyaya aykırıdır.	1	2,0

Örtünmekle Müslüman olunmaz, önemli olan niyettir, insanın içi temiz olsun.	17	34,0
Örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli.	1	2,0
İsteyen örtünür isteyen de yaşlanınca örtünür.	3	6,0
Başka	1	2,0
Aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir, Örtünmekle Müslüman olunmaz, önemli olan niyettir, insanın içi temiz olsun, İsteyen örtünür isteyen de yaşlanınca örtünür.	2	4,0
Örtünmekle Müslüman olunmaz, önemli olan niyettir, insanın içi temiz olsun., Örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli.	1	2,0
Aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir. , Örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli.	1	2,0
Örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli. , İsteyen örtünür isteyen de yaşlanınca örtünür.	1	2,0
Müslüman kadın örtünmelidir., Aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir.	1	2,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin başörtüsüyle ilgili kanaatleri, %18'inin (9) Müslüman kadın örtünmelidir, %24'ünün (12) aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir, %2'sinin (1) fanatiklik ve gericiliktir. Atatürk devrimlerine ve çağdaş dünyaya aykırıdır, %34'ünün (17) örtünmekle Müslüman olunmaz, önemli olan niyettir, insanın içi temiz olsun, %2'sinin (1) örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli, %4'ünün (2) aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir, örtünmekle Müslüman olunmaz, önemli olan niyettir, insanın içi temiz olsun ve isteyen örtünür isteyen de yaşlanınca örtünür, %2'sinin (1) örtünmekle Müslüman olunmaz, önemli olan niyettir, insanın içi temiz olsun, örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli, %2'sinin (1) aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir , örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli, %2'sinin (1) örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli , isteyen örtünür isteyen de yaşlanınca örtünür, %2'sinin (1) de Müslüman kadın örtünmelidir, aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir şeklinde olduğu görülmektedir. “Başka” yanıtını veren %2'si (1) ise “İsteyen örtünsün, isteyen de hiç örtünmesin” şeklinde kanaatini dile getirmiştir.

Tablo 52. Araştırmaya Katılanların Dini Bayramları Kutlama Durumu

Dini Bayramları Kutlama	N	%
Geleneklere göre kutlarım.	34	68,0
Çok kişi kutladığı için uymaya çalışırım.	14	28,0
Dini bayramlara önem vermem.	2	4,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %68'i (34) dini bayramlarını geleneklere göre kutladığını, %28'i (14) Çok kişi kutladığı için uymaya çalıştığını, %4'ü (2) ise dini bayramlara önem vermediğini ifade etmiştir.

Tablo 53. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Ailenin Etki Durumu

Dini İnançlarda Ailenin Etkisi	N	%
Hiç	5	10,0
Az	7	14,0
Fazla	13	26,0
Çok fazla	25	50,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenler, sahip oldukları dini inançlarda ailelerinin etkisini, %50'si (25) "Çok fazla", %26'sı (13) "Fazla", %14'ü (7) "Az", %10'u (5) ise "Hiç" olarak belirtmişlerdir.

Tablo 54. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Arkadaşın Etki Durumu

Dini İnançlarda Arkadaşın Etkisi	N	%
Hiç	15	30,0
	10	20,0

Çok az		
Az	8	16,0
Fazla	10	20,0
Çok Fazla	7	14,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenler, sahip oldukları dini inançlarda arkadaşının etkisini, %14'ü (7) “Çok fazla”, %20'si (13) “Fazla”, %16'sı (8) “Az”, %20'si (10) “Çok az”,%30'u (15) ise “Hiç” olarak belirtmişlerdir.

Tablo 55. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Okulun Etki Durumu

Dini İnançlarda Okulun Etkisi	N	%
Hiç	24	48,0
Çok az	12	24,0
Az	8	16,0
Fazla	5	10,0
Çok Fazla	1	2,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenler, sahip oldukları dini inançlarda okulun etkisini, %2'si (1) “Çok fazla”, %10'u (5) “Fazla”, %16'sı (8) “Az”, %24'ü (12) “Çok az”,%48'i (24) ise “Hiç” olarak belirtmişlerdir.

Tablo 56. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Kitapların Etki Durumu

Dini İnançlarda Kitapların Etkisi	N	%
Hiç	15	30,0
Çok az	6	12,0
Az	7	14,0
	10	20,0

Fazla		
Çok Fazla	12	24,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenler, sahip oldukları dini inançlarda kitapların etkisini, %24'ü (12) “Çok fazla”, %20'si (10) “Fazla”, %14'ü (7) “Az”, %12'si (6) “Çok az”, %30'u (15) ise “Hiç” olarak belirtmişlerdir.

Tablo 57. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Dini Cemaatlerin Etki Durumu

Dini İnançlarda Dini Cemaatlerin Etkisi	N	%
Hiç	40	80,0
Çok az	2	4,0
Az	2	4,0
Fazla	2	4,0
Çok Fazla	4	8,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenler, sahip oldukları dini inançlarda kitapların etkisini, %8'i (4) “Çok fazla”, %4'ü (2) “Fazla”, %4'ü (2) “Az”, %4'ü (2) “Çok az”, %80'i (40) ise “Hiç” olarak belirtmişlerdir.

Tablo 58. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Cami ve Kuran Kursunun Etki Durumu

Dini İnançlarda Cami ve Kuran Kursunun Etkisi	N	%
Hiç	38	76,0
Çok az	5	10,0
Az	2	4,0
Fazla	4	8,0
Çok Fazla	1	2,0

TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenler, sahip oldukları dini inançlarda cami ve Kuran kursunun etkisini, %2'si (1) "Çok fazla", %8'i (4) "Fazla", %4'ü (2) "Az", %10'u (5) "Çok az", %76'sı (38) ise "Hiç" olarak belirtmişlerdir.

Tablo 59. Araştırmaya Katılanların Sahip Oldukları Dini İnançlarında Diğer Faktörlerin Etki Durumu

Dini İnançlarda Diğer Faktörlerin Etkisi	N	%
Hiç	47	94,0
Çok az	2	4,0
Fazla	1	2,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenler, sahip oldukları dini inançlarda diğer faktörlerin etkisini, %2'si (1) "Fazla", %4'ü (2) "Çok az", %94'ü (47) ise "Hiç" olarak belirtmişlerdir.

Tablo 60. Araştırmaya Katılanların Çocuğunun Din Değiştirmesiyle İlgili Düşünce Durumu

Çocuğunun Din Değiştirmesiyle İlgili Düşünceler	N	%
Normal karşılarım.	9	18,0
Onun ahirette cehenneme gideceğinden korkarım.	19	38,0
Kültürümüzden ve ailesinden kopacağını düşünürüm.	16	32,0
Başka	6	12,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %18'i (9) çocuğunun din değiştirmesi durumunda normal karşılayacağını, %38'i (19) ahirette cehenneme gideceğinden korktuğunu, %32'si (16) ise kültürümüzden ve ailesinden kopacağını

düşündüğünü belirtmiştir. “Başka” yanıtını veren %12’si (6) ise çocuğunun din değiştirmesini istemediğini, çocuğunun din değiştirdiği takdirde kendisini suçlayacağını ve istemediği için de mümkün olduğunca mücadele edeceğini belirtmişlerdir.

Tablo 61. Araştırmaya Katılanların Türbe Ziyaretinde Bulunma Durumu

Türbe Ziyaretinde Bulunma	N	%
Evet. Bulundum.	41	82,0
Hayır. Bulunmadım.	9	18,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %82’si (40) türbe ziyaretinde bulduklarını, %18’i (9) ise hayatlarında türbe ziyaretinde hiç bulunmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 62. Araştırmaya Katılanların Türbe Ziyaretinde Bulunma Nedenleri

Türbe Ziyaretinde Bulunma Nedenleri	N	%
Gezip görme; ziyaret	8	16,0
Orada yatan kişiye dua	4	8,0
Başka	1	2,0
Gezip görme; ziyaret ve Orada yatan kişiye dua	17	34,0
Gezip görme; ziyaret, Orada yatan kişiye dua ve imtihan	4	8,0
Gezip görme; ziyaret, Orada yatan kişiye dua ve başka	1	2,0
Gezip görme; ziyaret, Orada yatan kişiye dua, imtihan, hastalık ve başka	1	2,0
Gezip görme; ziyaret, geçim sıkıntısı, imtihan ve orada yatan kişiye dua	1	2,0
Gezip görme; ziyaret ve imtihan	1	2,0
Gezip görme; ziyaret, orada yatan kişiye dua ve kısmet	1	2,0

	Gezip görme; ziyaret, Orada yatan kişiye dua, imtihan ve hastalık	1	2,0
	Gezip görme; ziyaret ve başka	1	2,0
	TOPLAM	41	82,0
	Türbe ziyaretinde bulunmayanlar	9	18,0
	TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin türbe ziyaretinde bulunma nedenleri %16'sının (8) gezip görme; ziyaret, %8'inin (4) orada yatan kişiye dua, %34'ünün (17) gezip görme; ziyaret ve orada yatan kişiye dua, %8'inin (4) gezip görme; ziyaret, orada yatan kişiye dua ve imtihan, %2'sinin (1) Gezip görme; ziyaret ,Orada yatan kişiye dua ve başka, %2'sinin (1) Gezip görme; ziyaret ,Orada yatan kişiye dua, imtihan, hastalık ve başka, %2'sinin (1) Gezip görme; ziyaret, geçim sıkıntısı, imtihan ve orada yatan kişiye dua, %2'sinin (1) Gezip görme; ziyaret ve imtihan, %2'sinin (1) Gezip görme; ziyaret , orada yatan kişiye dua ve kısmet, %2'sinin (1) Gezip görme; ziyaret , Orada yatan kişiye dua, imtihan ve hastalık, %2'sinin (1) de Gezip görme; ziyaret ve başka olduğu ortaya çıkmaktadır. “Başka” yanıtını verenler ise türbe ziyaretinde bulunma nedenlerini adak kurbanlarını kesmek, manevi olarak rahat etmek, başkaları için niyet etmek ve dua etmek olarak belirtmişlerdir.

Tablo 63. Araştırmaya Katılanların Dini İnanış Ve Uygulamalar Bakımından Anne Ve Babalarına Göre Kendilerini Nasıl Gördükleri

Dini İnanış ve Uygulamalar Bakımından Anne ve Babalarına Göre Kendilerini Nasıl Gördükleri	N	%
Aynı	18	36,0
Daha az dindar	24	48,0
Daha dindar	8	16,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %36'sı (18) Dini inanış ve uygulamalar bakımından anne ve babalarına göre kendilerini aynı seviyede gördüklerini, %48' i (24) daha az dindar, %16 'sı (8) ise daha dindar olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 64. Araştırmaya Katılanların Kütüphanelerinde Bulundukları Kitap Türü Durumu

Kütüphanede Bulundurulmuş Kitap Türleri	N	%
Kuran'ın Türkçesi	2	4,0
Hiz. Muhammed'in hayatı	1	2,0
Hiçbiri	7	14,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi	6	12,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve İslam ilmi hali	1	2,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve İslam ilmi hali ve Hiz. Muhammed'in hayatı	1	2,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi, İslam ilmi hali, Hiz. Muhammed'in hayatı, Namaz hocası, Diğer Dini Kitaplar	8	16,0
Kuran-ı Kerim, Kuran'ın Türkçesi ve Hiz. Muhammed'in hayatı, Namaz hocası, Diğer Dini Kitaplar	2	4,0
Kuran-ı Kerim, Kuran'ın Türkçesi, İslam ilmi hali ve Hiz. Muhammed'in hayatı, Diğer Dini Kitaplar	1	2,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve Namaz hocası	3	6,0
Kuran-ı Kerim ve Namaz hocası	1	2,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve Namaz hocası ve Diğer Dini Kitaplar	2	4,0
Kuran-ı Kerim ve Namaz hocası ve Diğer Dini Kitaplar	2	4,0
Kuran-ı Kerim, Kuran'ın Türkçesi, İslam ilmi hali, Namaz hocası ve Hiz. Muhammed'in hayatı	2	4,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve Hiz. Muhammed'in hayatı	3	6,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi, Diğer Dini Kitaplar	1	2,0
Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve Hiz. Muhammed'in hayatı ve Diğer Dini Kitaplar	1	2,0
Kuran-ı Kerim ve Diğer Dini Kitaplar	1	2,0
Kuran-ı Kerim Kuran'ın Türkçesi. Hiz. Muhammed'in hayatı. Namaz hocası	2	4,0
İslam ilmi hali, Namaz hocası, Diğer Dini Kitaplar	1	2,0
Namaz hocası	1	2,0
Kuran'ın Türkçesi, Hiz. Muhammed'in hayatı	1	2,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin kütüphanesinde %4'ünde (2) Kuran'ın Türkçesi, %2'sinde (1) Hiz. Muhammed'in hayatı, %12'sinde (6) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi, %2'sinde (1) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve İslam ilmi hali, %2'sinde (1) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve İslam ilmi hali ve Hiz. Muhammed'in hayatı, %16'sında (8) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi, İslam ilmi hali, Hiz. Muhammed'in hayatı, namaz hocası, diğer dini kitaplar, %4'ünde (2) Kuran-ı Kerim, Kuran'ın Türkçesi ve Hiz. Muhammed'in hayatı, namaz hocası, diğer dini kitaplar, %2'sinde (1) Kuran-ı Kerim, Kuran'ın Türkçesi, İslam ilmi hali ve Hiz.

Muhammed'in hayatı, diğer dini kitaplar, %6'sında (3) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve namaz hocası, %2'sinde (1) Kuran-ı Kerim ve namaz hocası, %4'ünde (2) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve namaz hocası ve diğer dini kitaplar, %4'ünde (2) Kuran-ı Kerim ve namaz hocası ve diğer dini kitaplar, %4'ünde (2) Kuran-ı Kerim, Kuran'ın Türkçesi, İslam ilmi hali, namaz hocası ve Hz. Muhammed'in hayatı, %6'sında (3) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve Hz. Muhammed'in hayatı, %2'sinde (1) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi, diğer dini kitaplar, %2'sinde (1) Kuran-ı Kerim ve Kuran'ın Türkçesi ve Hz. Muhammed'in hayatı ve diğer dini kitaplar, %2'sinde (1) Kuran-ı Kerim ve diğer dini kitaplar, %4'ünde (2) Kuran-ı Kerim Kuran'ın Türkçesi. Hz. Muhammed'in hayatı. namaz hocası, %2'sinde (1) İslam ilmi hali, namaz hocası, diğer dini kitaplar, %2'sinde (1) namaz hocası, %2'sinde (1) Kuran'ın Türkçesi, Hz. Muhammed'in hayatı bulunmaktadır. %14'ünde (7) ise bu kitaplardan hiçbiri kütüphanelerinde bulunmamaktadır.

Tablo 65. Araştırmaya Katılanların Peygamber İsimlerini Bilme Durumu

Peygamber İsimlerini Bilme	N	%
Hz. Ali	1	2,0
Hiçbiri	4	8,0
Hz. Yusuf, Hz. Nuh, Hz. İbrahim	32	64,0
Hz. Yusuf, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Ömer	1	2,0
Hz. Yusuf, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Ömer, Hz. Ali	2	4,0
Hz. Yusuf, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Ebubekir	5	10,0
Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Ebubekir	1	2,0
Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Ali	1	2,0
Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yusuf, Eyüp Sultan	1	2,0
Hz. Yusuf, Hz. Nuh	2	4,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %2'si (1) Hz. Ali'nin peygamber olduğunu, %64'ü (32) Hz. Yusuf, Hz. Nuh ve Hz. İbrahim'in peygamber olduğunu, %2'si (1) Hz. Yusuf, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Ömer'in peygamber olduğunu, %4'ü (2) Hz. Yusuf, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin peygamber olduğunu, %10'u (5) Hz. Yusuf, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebubekir' in peygamber olduğunu, %2'si (1) Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. Ömer, Hz. Ali ve Hz. Ebubekir' in peygamber olduğunu, %2'si (1) Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Ali' in peygamber olduğunu, %2'si (1) Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Yusuf ve Eyüp

Sultan'ın peygamber olduğunu ve %4'ü (2) ise Hz. Yusuf, Hz. Nuh'un peygamber olduğunu ifade etmişlerdir. %8'i (4) ise bu isimlerden hiçbirinin peygamber olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 66. Araştırmaya Katılanların Görünmeyen Varlıklara Ve Batıl İnançlara İnanma Durumu

Görünmeyen Varlıklara Ve Batıl İnançlara İnanma	N	%
Nazar	1	2,0
Sihir-büyü	2	4,0
Şeytan, cin, kader, nazar, sihir-büyü, cin çarpması, melek	1	2,0
Cin, melek	1	2,0
Şeytan, cin, kader, nazar, melek	3	6,0
Şeytan, cin, kader, nazar ,melek, sihir-büyü	6	12,0
Şeytan, kader, melek	1	2,0
Cin, kader, nazar	1	2,0
Şeytan, cin, kader, nazar, cin çarpması, melek	3	6,0
Şeytan, cin, kader, nazar, melek	4	8,0
Şeytan, cin, kader, nazar	1	2,0
Şeytan, cin, kader, nazar, cin çarpması, melek	1	2,0
Şeytan, cin, melek ve kader	2	4,0
kader ve nazar	1	2,0
Şeytan, cin, kader, nazar, sihir-büyü, cin çarpması, melek, fal	16	32,0
Şeytan, melek, cin, nazar, sihir-büyü	1	2,0
Şeytan ve melek	2	4,0
Şeytan ve fal	1	2,0
Kader, nazar, melek	1	2,0
Sihir-büyü ve fal	1	2,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %2'si (1) nazara inandığını, %4'ü (2) Sihir-büyü'ye inandığını, %2'si (1) şeytan, cin, kader, nazar, sihir-büyü, cin çarpması ve meleğe inandığını, %2'si (1) cin ve meleğe inandığını, %6'sı (3) şeytan, cin, kader, nazar ve meleğe inandığını, %12'si (6) şeytan, cin, kader, nazar ,melek ve sihir-büyüye inandığını, %2'si (1) şeytan, kader ve meleğe inandığını, %2'si (1) Cin, kader, nazara inandığını, %6'sı (3) şeytan, cin, kader, nazar, cin çarpması ve meleğe inandığını, %8'i (4) şeytan, cin, kader, nazar ve meleğe inandığını , %2'si (1) şeytan, cin, kader, nazara inandığını, %2'si (1) Şeytan, cin, kader, nazar, cin çarpması ve meleğe inandığını, %4'ü (2) şeytan, cin, melek ve kadere inandığını, %2'si (1) kader ve nazara inandığını, %32'si (16) şeytan, cin, kader, nazar, sihir-büyü, cin çarpması, melek

ve fala inandığını, %2'si (1) şeytan, melek, cin, nazar ve sihir-büyüye inandığını, %4'ü (2) şeytan ve meleğe inandığını, %2'si (1) şeytan ve fala inandığını, %2'si (1) kader, nazar ve meleğe inandığını, %2'si (1) ise sihir-büyü ve fala inandığını belirtmiştir.

Tablo 67. Araştırmaya Katılanların Kelime-i Şهادeti Bilme Durumu

Kelime-i Şهادeti Bilme	N	%
Evet	47	94,0
Hayır	1	2,0
Şu anda hatırlamıyorum	2	4,0
TOPLAM	50	100,0

Araştırmaya katılan kadın akademisyenlerin %94'ü (47) kelime-i şهادeti bildiklerini, %2'si (1) bilmediklerini, %4'ü (2) ise şu anda hatırlamadıklarını ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Bu çalışmada temel amacımız kadın akademisyenlerin, dini tutum ve davranışlarını merkeze alarak, genel dini tutum, inanç, ibadet algılarını tespit etmek ve bu konular çerçevesinde oluşturduğumuz değişkenlerin (yaş, medeni durum, akademik kariyer, gelir düzeyi, doğum yeri, kendini feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, her hangi bir siyasi partiye ve mesleki derneğe üyelik) kadın akademisyenlerin dini tutum ve davranışları üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu ampirik verilere dayanarak araştırmak ve elde ettiğimiz sonuçları din sosyolojisi çerçevesinde yorumlamaktır.

Araştırmamızda kadın akademisyenlerin din algısı Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi örneği üzerinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmada gerek kadın akademisyenlerin üniversitelerde erkeklere oranla sayı bakımından azlığı, gerekse yoğun programlarından dolayı onlara ulaşmadaki yaşadığımız sıkıntılar nedeniyle anket toplam 50 kadın akademisyen üzerinde uygulanmıştır. Bunların 35'i Dicle Üniversitesi'nde, kalan 15'i de Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapmaktadır.

Veri toplama aracımız olan anket formu, kişisel özellikleri belirlemeye yönelik 9 adet soru ile Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi'nde görev yapan kadın akademisyenlerin dini algılarını belirlemeye yönelik 51 sorudan oluşan "Dini tutum ölçeği" nden oluşmaktadır. Kadın akademisyenlerin din algısını belirlemeye yönelik ölçme aracıda 3 boyut göze çarpmaktadır. Bu boyutların isimleri sırasıyla şöyledir:

- 1.Genel dini tutum algısı boyutu,
- 2.İnanç algısı boyutu,
- 3.İbadet algısı boyutu.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde, SPSS tekniği ile *varyans analizi*, *t testi*, kullanılmıştır. Ayrıca kadın akademisyenlerin değişik dini tutumlarıyla ilgili görüşlerini ortaya koymak için de o konuyla ilgili frekans analizleri verilmiştir.

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin genel dini tutumlarını değerlendirirsek; akademisyenlerin neredeyse tamamı kendini Müslüman olarak tanımlamakta ve dini insan hayatı için gerekli olarak görmektedirler. Bununla birlikte

Hız Muhammed'i günümüz dünyası için kendilerine model olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Kadın akademisyenler, genel olarak gündelik hayatlarında dinsel terimleri kullanmakla birlikte çocuklarının da bunları öğrenmesini istemektedirler. Ayrıca çocuklarının herhangi bir şekilde din değiştirmelerine veya farklı dinden biriyle evlenmesine de sıcak bakmamaktadırlar.

Kadın akademisyenlerin inanç algılarına gelince; araştırmamıza katılan akademisyenlerin neredeyse tamamı her şeyi yaratan ve bilen bir Allah'a inanmakta ve Kuran'ın Allah tarafından Hz. Muhammed'e indirilen bir kitap olduğunu belirtmektedirler. Öldükten sonra iyilik ve kötülüklerin karşılığının verileceği bir hayatın var olduğuna inanmakta ve ölümlerinin ardından sevdiklerinin dua ve Kuran-ı Kerim okumalarını istemektedirler. Araştırmamızda kadın akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu meleklerle ve kadere de inanmaktadır.

İbadet algıları konusunda kadın akademisyenleri değerlendirdiğimizde; akademisyenlerin dini epistemolojik bağlamda kavrayıp onu ritüeller düzeyinde uygulamadıklarına şahit olmaktayız. Din bunlardan bağımsız yine kendi ontolojik ağırlığı ile bireylerin gündelik hayatlarında yer edinmiş olup dine olan yakınlık ya da uzaklık dış dünya ile belirlenmemiştir. Akademisyenler genellikle dini ritüellerin gerekli olduğunu düşünmekte fakat iş yoğunluğundan dolayı yapamadıklarını veya ertelediklerini ifade etmektedirler.

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin genel dini tutum algılarıyla yaş, medeni durum, akademik kariyer, doğum yeri, kendisini feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, gelir düzeyi, her hangi bir siyasi partiye ve mesleki derneğe üyelik durumuna göre incelediğimizde herhangi bir farklılık göstermemiştir. Bu değişkenler kadın akademisyenlerin dini yaşantısı yönünden farklılık doğurmamaktadır.

Kadın akademisyenlerin inanç algılarıyla yaş, medeni durum, akademik kariyer, doğum yeri, kendisini feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, gelir düzeyi, her hangi bir siyasi partiye ve mesleki derneğe üyelik durumuna göre farklılık göstermemiştir. Bu değişkenler kadın akademisyenlerin dini yaşantısı yönünden farklılık doğurmamaktadır.

Kadın akademisyenlerin ibadet algılarıyla yaş, medeni durum, akademik kariyer, doğum yeri, kendisini feminist olarak görme, her hangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılma, gelir düzeyi, her hangi bir siyasi partiye ve mesleki derneğe üyelik durumuna göre farklılık göstermemiştir. Bu değişkenler kadın akademisyenlerin dini yaşantısı yönünden farklılık doğurmamaktadır.

Kadın akademisyenlerin genel olarak dinde sorunlu bir alan görmedikleri gözlenmiştir. Birden fazla kadınla evlilik, kadınların başını örtmesi ve kadının mirastan az pay alması gibi konular, bazı kadın akademisyenler tarafından dinde sorunlu alanlar olarak görülmektedir.

Başörtüsü konusunda kadın akademisyenleri değerlendirdiğimizde; büyük çoğunluğu örtünmekle Müslüman olunmayacağını, insanın içinin temiz olmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenlerin dini inançlarında en çok aile etkilidir. Dini cemaatler, cami ve Kuran Kursunun etkisi de yok denecek kadar azdır.

Kadın akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu türbe ziyaretinde bulunmuştur. Türbe ziyaretinde bulunma nedenleri de genel olarak gezip görmek ve orada yatan kişiye dua etmektir.

Araştırmamıza katılan kadın akademisyenler dini inanç bakımından ailelerine göre daha az dindar olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmamızda kadın akademisyenlerin kütüphanelerinde en çok Kuran-ı Kerim ve Kuran-ı Kerim'in Türkçesi bulunmaktadır. Görünmeyen varlıklara (melek, cin, şeytan) ve batıl inanışlara (fal, sihir-büyü, cin çarpması) inanç fazladır. Kadın akademisyenlerin neredeyse tamamı kelime-i şhadeti bilmektedirler.

KAYNAKÇA

- AKDEMİR, Salih, **Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın**, İslami Araştırmalar Dergisi, 1991.
- AKTAN, Hamza, **İslam'a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi, Sosyal Hayatta Kadın**, Ensar Neşriyat, İstanbul
- AMMAN, M. Tayfun, **Kadın ve Spor**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.
- ARAT, Necla, **Kadın Sorunu**, Say yayınları, İstanbul, 1986.
- ARSLANTÜRK, Zeki, **Kutsalın Dönüsü ~Yeni Toplum Arayışları~**, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 1998.
- ASLAN, Adnan, "20. Yüzyıl, Küreselleşme ve İslam", **Bilgi ve Düşünce**, Yıl 1, Sayı 2, Kasım, 2002.
- _____, "20. Yüzyıl, Küreselleşme ve Din", **Köprü**, Kış 2002.
- AYDIN, Ali Rıza, **Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri**, Doktora Tezi ,19 Mayıs Üniversitesi Sosyal.Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1995.
- AYDIN, Mehmet S., **Din Felsefesi**, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 1987
- _____, "**Tanrı hakkında konuşmak :Felsefi Bir Tahlil**", Dokuz Eylül Üniversitesi Fakültesi Dergisi C.1 ,İzmir, 1983.
- AYDIN, Mustafa, **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi yayınları, Ankara, 1997.
- BAYKAN, Sezer, **Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- BELLAH, Robert N., **Din ile Sosyal Bilim Arasında, Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği**, Haz. ve Çev. Ali Köse, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

BERGER, Peter L., **Dinin Sosyal Gerçekliği** , Çev. Ali Çoşkun , İnsan Yayınları, İstanbul,1993.

_____, **Modernleşme ve Bilinç**, Çev. Cevdet Cerit, Pınar yayınları, İstanbul, 1985.

_____, **Sekülerizmin Gerilemesi”**, **Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği**, Haz.ve Çev. Ali Köse, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

BERKİ, Ali Himmet, **Açıklamalı Mecelle**, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Büyük İslam İlmihali**, Kaya Matbaacılık, İstanbul, 1997.

BUHARİ, **Sahihi Buhari**, Çev. Mehmet Sofuoğlu, Üçgen Yayınları, İstanbul, 1990.

CHALLENGE, Felicien, **Dinler Tarihi** , Çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık yayınları, İstanbul, 1994.

ÇİFTÇİ, Adil, WUTHNOW, Robert J., BERGER, Peter L., Der. ve Çev.: Adil Çiftçi , **Din ve Modernlik, Toplumbilim Yazıları I**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002.

DAVİE, Grace, **Modern Avrupa’da Din**, Çev. Akif Demirci, Küre Yayınları, İstanbul, 2005.

DEMİR, Ömer, ACAR, Mustafa, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1992.

DURKHEİM , Emile, **Dini Hayatın İbtidai Şekilleri** , Çev. Hüseyin Cahid, Tanin Matbaası, İstanbul, 1923.

EBU DAVUT, **Sünen-i Ebu Davut**, Çev. Necati Yeni el ve diğerleri, Şamil Yayınları, İstanbul, 1988.

FREYER, Hans, **Din sosyolojisi**, Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, Ankara, 1964.

GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, Çev. H.Özel-C. Güzel, Ayraç yayınları, Ankara, 2000.

GÜNAY, Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan yayınları, İstanbul, 2000.

_____, **Modern Sanayi Toplumlarında Din: I**, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 3, Kayseri, 1986.

GÜNGÖR, Erol, **İslam'ın Bugünkü Meseleleri**, Ötüken yayınları, İstanbul 1996.

_____, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, Ötüken yayınları, İstanbul, 1987.

HAVİLAND, William A., **Kültürel Antropoloji**, Çev. Hüsamettin İnanç ve Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınevi, İstanbul, 2002.

HOF, Ulrich İm, **Avrupa'da Aydınlanma**, Çev. Şebnem Sunar, Literatür Yay., İstanbul, 1995.

HÖKELEKLİ, Hayati, **Din Psikolojisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

İBNİ MACE, **Sünen-u İbni Mace**, Çev. Haydar Hatipoğlu, Karaman Yayınları, İstanbul, 1986.

KARASAR, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınevi, Ankara, 1998.

KEHRER, Günter, **“Din Sosyolojisi”**, Der. Y.Aktay- M. E. Köktaş, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.

KIZILÇELİK, Sezgin, ERJEM, Yaşar, **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü**, Saray Kitabevleri, İzmir, 1996.

KÖKTAŞ, M. Emin, **Türkiye'de Dini Hayat**, İşaret yayınları, İstanbul, 1993.

KÖSE, Ali, “Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar”, **Liberal Düşünce**, Yıl 6, Sayı 24, İstanbul, 2001.

_____, “Sekülerden Kutsala Yolculuk”, **Sekülerizm Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği**, Haz. ve Çev. Ali Köse, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

KURAN-I KERİM.

KUTSAL, Necdet, **Kadının Değeri, Ölçüsü, Örtüsü**, Selamet yayınevi, İstanbul, 1984.

MEVDUDİ, **Kuran-ı Kerim’de Dört Terim**, Çev. Cahit Koytak, Yedi Gece Kitapları, İstanbul, 1992

MICHELET, Jon, **Rönesans**, Çev. Kazım Berker, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul, 1989.

NORTBOURNE, Lord, **Modern Dünyada Din**, Çev. Şehabeddin Yalçın, İnsan yayınları, İstanbul, 2003.

OKIÇ, M. Tayyib, **İslamiyet’te Kadın Öğretimi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1978.

OKUMUŞ, Ejder, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan yayınları, İstanbul, 2003.

_____, **Meşruiyet Ekseninde Din ve Devlet**, Pınar yayınları, İstanbul, 2003

ÖZKALP, Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir, 1998.

ÖZKAYA, Günseli, **Kadınların Savaşı**, Garanti Matbaası, İstanbul 1970.

ÖZUĞURLU, Kurban, **Evlilik Raporu**, Altın Yayınevi, İstanbul, 1985.

SAVAŞ, Rıza, **Hz. Muhammed Devrinde Kadın**, Ravza Yayınları ,İstanbul, 1992.

SEZEN, Yümni, **Sosyoloji Açısından Din**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul,1988.

SOLMAZ, Bünyamin, **Sosyoloji ve Din Sosyolojisi Tarihinde Din Odaklı Yaklaşım ve Yöntem Tartışmaları**, Bünyamin Solmaz- İhsan Çapçioğlu (editör), **Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar**, Çizgi Kitabevi , Konya, 2006.

STARK, Rodney,"**Toprağın bol olsun sekülerleşme**", Hazırlayan; Ali Köse, **Sekülerizm Sorgulanıyor: 21.Yüzyılda Dinin Geleceği**, Ufuk Kitapları, İstanbul 2002.

SWATOS, William H., CHRISTIANO, Kevin J., **Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni**, Çev. Ali Köse, **Sekülerizm Sorgulanıyor**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002.

TANYU, Hikmet, **Totem , Totemizm ve Tabu Üzerinde Yeni Bir Araştırmalar**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1982.

TAPLAMACIOĞLU, Mehmet, **Din Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, Ankara, 1983.

TAZEGÜL, Murat, **Modernleşme Sürecinde Türkiye**, Babil Yayınları, İstanbul, 2005.

TOKSARI, Ali, **Hz. Peygamberin Devrinde Kadın, Sosyal Hayatta Kadın**, Ensar Neşriyat İstanbul, 1996.

TOPALOĞLU, Bekir, **İslam'da Kadın**, Ensar Neşriyat, İstanbul ,1988.

TURAL, Sadık, **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara,1988.

TÜMER, Günay , KÜÇÜK Abdurrahman, **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.

WACH, Joachim, **Din Sosyolojisine Giriş** , Çev. Battal İnaldı, Ankara 1987.

_____, **Din Sosyolojisi**, Çev. Ünver Günay, MÜİFVY., İstanbul, 1995.

YEŞİLYURT, Temel, **Globalleşen Dünyada Dinin Anlamı**, İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu ~Bir Kelam Problemi Olarak Din-Dünya İlişkisi~, Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Çorum, 2003.

YILDIRIM, Suat, **Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, Işık Yayınları, İstanbul, 2002.

EK 1.**ANKET FORMU**

Bu anket, Dicle üniversitesi Soysal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bölümü Yüksek Lisans Çalışması olan “ Dicle Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi Kadın Akademisyenlerinin Din Algısının Sosyolojik Tahlili” için hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi, vereceğiniz “samimi” ve “gerçeğe uygun” cevaplara bağlıdır. Lütfen her maddeyi atlamadan, dikkatlice okuyup size “en uygun” ya da “en yakın” seçeneği işaretleyiniz. Araştırmamızda tek tek şahıslar söz konusu olmadığından isminizi yazmayınız.

Anketin doldurulmasında göstereceğiniz ilgi ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Nazife GÜRHAN

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

1. Kişisel Bilgi Anketi

1. Yaşınız:

1 ( ) 20-30   2 ( ) 31-40   3 ( ) 41-50   4 ( ) 51 ve üzeri

2. Medeni durumunuz:

1 ( ) Evliyim, dini nikahım var   2 ( ) Evli değilim.   3 ( ) Evliyim, dini nikahım yok.

3. Akademik kariyeriniz:

1 ( ) Profesör Doktor   2 ( ) Doçent Doktor   3 ( ) Yrd. Doçent Doktor

4 ( ) Araştırma Görevlisi Dr.   5 ( ) Araştırma Görevlisi   6 ( ) Öğretim görevlisi

7 ( ) Uzman

8 ( ) Okutman

4. Doğduğunuz yerleşim birimi nedir?

1 ( ) İl..... 2 ( ) İlçe..... 3 ( ) Köy.....

4 ( ) Kasaba..... 5 ( ) Mezra..... 6 ( ) Büyükşehir.....

5. Kendinizi Feminist olarak tanımlar mısınız?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır 3 ( ) Fikrim yok

6. Herhangi bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetlerine katılma durumunuz nedir?

1 ( ) Düzenli olarak katılıyorum

2 ( ) Ara sıra katılıyorum.

3 ( ) Çok az da olsa katılıyorum.

4 ( ) Katılmam.

7. Gelir düzeyiniz:

1 ( ) 1500-2000TL 2 ( ) 2001-2500TL 3 ( ) 2501-3000TL 4 ( ) 3001TL ve üzeri

8. Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

9. Herhangi bir mesleki derneğe üye misiniz?

1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

2. (Dini Tutum Ölçeği)

10. Aksattığı veya yapmadığınız ibadetleriniz varsa bunun sebebi nedir?

1 ( ) İbadetin gereksiz olduğunu düşünüyorum.

2 ( ) Allah yaptıklarımıza değil, kalbimize bakacaktır.

3 ( ) İş yoğunluğundan yapamıyorum.

4 ( ) Sonra yaparım diyerek erteliyorum.

5 ( ) Başka.....

11. Dinde sorunlu olarak gördüğünüz alanlar var mı? (Birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)

- 1 ( ) Hayır
- 2 ( ) Birden fazla kadınla evlilik.
- 3 ( ) Faizin yasaklanmış olması.
- 4 ( ) Kadınların başını örtmek zorunda olması.
- 5 ( ) Kadının mirastan az pay alması.
- 6 ( ) Başka.....

12. Dini bayramları nasıl kutlarsınız?

- 1 ( ) Geleneklere göre kutlarım.
- 2 ( ) Çok kişi kutladığı için uymaya çalışırım.
- 3 ( ) Dini bayramlara önem vermem.
- 4 ( ) Başka.....

13. Başörtüsüyle ilgili kanaatleriniz nedir?

- 1 ( ) Müslüman kadın örtünmelidir.
- 2 ( ) Aşırı olmamak kaydıyla örtünmek gerekir.
- 3 ( ) Fanatiklik ve gericiliktir. Atatürk devrimlerine ve çağdaş dünyaya aykırıdır.
- 4 ( ) Örtünmekle Müslüman olunmaz, önemli olan niyettir, insanın içi temiz olsun.
- 5 ( ) Örtünmeye karşıyım ama tahrik edici de giyinilmemeli.
- 6 ( ) Yerine göre örtünmeli yerine göre açılmalı.
- 7 ( ) Aleviyim, örtünmemek günah değil, serbestim.
- 8 ( ) İsteyen örtünür isteyen de yaşlanınca örtünür.
- 9 ( ) .....

14. Şu anda sahip olduğunuz dini inançlarınızın oluşumunda aşağıdakilerden hangisi, ne kadar etkili oldu? (Lütfen bütün seçeneklerin etki derecesini işaretleyiniz)

	Çok fazla	Fazla	Az	Çok az	Hiç
Aile					
Arkadaş					
Okul					
Kitap vb					
Dini cemaatler					
Cami ve Kuran kursu					
Diğer					

15. Çocuğunuzun din değiştirmesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

- 1 ( ) Normal karşılarım.
- 2 ( ) Onun ahirette cehenneme gideceğinden korkarım.
- 3 ( ) Kültürümüzden ve ailesinden kopacağını düşünürüm.
- 4 ( ) Başka.....

16. Şimdiye kadar hiç türbe-yatır ziyaretinde buldunuz mu?

- 1 ( ) Evet. Buldum.
- 2 ( ) Hayır. Bulmadım.

17. Türbe ziyaretinde bulduysanız neden buldunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

- 1 ( ) Hastalıktan kurtulmak/ Şifa bulmak için
- 2 ( ) Çocuk sahibi olma
- 3 ( ) Gezip görme; ziyaret
- 4 ( ) Geçim sıkıntısı
- 5 ( ) İmtihan
- 6 ( ) Kısmet

7 ( ) Orada yatan kişiye dua

8 ( ) Başka .....

18. Kendinizi anne babanıza göre dini inanış ve uygulamalar bakımından nasıl görüyorsunuz?

1 ( ) Aynı   2 ( ) Daha az dindar   3 ( ) Daha dindar

19. Aşağıdaki kitaplardan hangileri kütüphanenizde bulunmaktadır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Kuran

2 ( ) Kuran'ın Türkçesi

3 ( ) İslam ilmihali

4 ( ) Hz. Muhammed'in hayatı

5 ( ) Namaz hocası

6 ( ) Diğer dini kitaplar

7 ( ) Hiçbiri

20. Aşağıdakilerden hangileri peygamberdir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Yusuf

2 ( ) Ömer

3 ( ) Nuh

4 ( ) Eyüp Sultan

5 ( ) Ebu Bekir

6 ( ) İbrahim

7 ( ) Ali

8 ( ) Hiçbiri

21. Aşağıdakilerden hangilerinin varlığına inanırsınız?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Şeytan

2 ( ) Cin

3 ( ) Kader

4 ( ) Nazar

5 ( ) Sihir-büyü

6 ( ) Cin çarpması

7 ( ) Melek

8 ( ) Fal

9 ( ) Hiçbiri

22. Kelime-i şehadeti biliyor musunuz?

1 ( ) Evet (Lütfen yazınız)

2 ( ) Hayır

3 ( ) Şu anda hatırlamıyorum.

Lütfen her bir ifadeyi dikkatle okuyup, katılıp katılmadığınızı seçenekleri kullanarak belirtiniz.

	Katılı yorum	Kısmen	Katılm ıyorum	Fikrim yok
23.Dinin insan için bir gerekliliktir.				
24. Dini ibadetler (ritüelleri) gereklidir. (Namaz, oruç vs.)				
25.Dini inanış ve uygulamalar bakımından dindar sayılırım.				
26. Her şeyi yaratan, bilen ve her şeye gücü yeten Allah'a inanıyorum.				
27. Kur'an içeriği hakkında bilgi sahibiyim.				
28.Ramazanda orucumu tam tutarım.				
29 Namazlarımı düzenli olarak kılarım.				
30.İbadetlerimin tamamını yapıyorum.				
31. Bir misafirlikte alkol ikram edilse içerim.				
32. Öldükten sonra arkamdan dua ve Kuran okunmasını isterim.				
33. Kendinizi Müslüman olarak tanımlarım.				
34.Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin okullarda okutulması gereklidir.				
35.Kuran'ı Arapça yazısından okumasını bilirim.				
36. Çocuğumun Kuran'ı Arapça aslından okumayı öğrenmesini isterim.				
37.Kuran'ın Türkçe mealini okudum.				
38. Kandil geceleri ibadet olarak iyi değerlendirilmelidir.				
39. Her zaman dua ederim.				
40. Çocuğumun farklı dinden biriyle evlenmesini normal karşılarım.				
41.Hz. Muhammed kendi zamanı için örnek bir				

insan olabilirse de, bu günümüz dünyası için geçerli değildir.				
42. Bilimin gelişmesiyle Kuran'ın inanırlığı zayıflar.				
43. Ölümden sonra insanların iyilik ve kötülüklerinin karşılığının verileceği bir hayat vardır.				
44. Sağlam dini inançları olmadan da insan mutlu bir hayat yasayabilir.				
45. Din insanın hayatına bir amaç ve anlam kazandırır.				
46. Ahlaklı bir hayat yaşadığın sürece dini değerlere inanmak pek önemli değildir.				
47. İbadetler yerine getirilmeden de iyi bir Müslüman olunabilir.				
48. İbadetlere ayıracağımız vakti daha faydalı bir şekilde değerlendirebiliriz.				
49. Herkesin saatinin olduğu bir devirde namaz vaktini haber vermek için ezan okunmasına gerek yoktur.				
50. Kurban bayramı zavallı hayvanların gereksiz yere katliamıdır.				
51. İbadet ederken Allah'ın huzurunda olduğumu düşünerek heyecan duyarım.				
52. Toplumumuzdaki hırsızlık, kapkaç, rüşvet, hortumculuk gibi birçok ahlaki sorun dini değerlerin yaygınlaştırılmasıyla çözülebilir.				
53. Toplumumuzda var olan birçok sıkıntılara rağmen insanların hala mutlu olmalarının temelinde dini duygular yatar.				
54. İslam kadına gereken değeri vermiştir.				
55. Ölüünün ruhunun huzur bulması için ruhuna				

hatim veya mevlit okutmak gerekir.				
56. Kuran okunmuş suyu içmek şifa verir.				
57. .Sünnet, evlilik ve cenaze/ ölüm ile ilgili merasimlerdeki dini vecibeler yerine getirilmelidir.				
58.Dinimiz kadınlara; eşlerine karşı saygılı, itaatkâr, sevecen olmalarını öğütler.				
59.Kadınlar erkeklerin kaburga kemiğinden yaratılmıştır				
60. Tarikat ve cemaatler insanların manevi ihtiyaçlarını tatmin etmeleri bakımından yararlıdırlar.				